

GAHCHO KUÉ LÁ K'É HO?A
?AISÉ TSIDHÍ CH'Á HÉL GHALÁDÁ YATI HALI

THÁT'IN YATI T'Á DENÉ HÉL HADÍ

T'a yati ʔereht'ís yé thela

ʔáik'é yati thela

ʔerit'ís hulka

T'a gha hadi si	1
ʔerit'ís gharé ʔéghaláda	1
That'in yati t'á Déné hél hodi	4
ʔásié tsǵdhi ch'á hél ghaláda chu ʔalá tsambá halé gha hadi	5
Ku - u, Ku dathelá-u tth'í lué	6
Ku t'á dathela	6
Nidaghé kué t'at'é si net'í	6
Lué	7
ʔétthen chu ʔéyilé kech'andíé daná si	7
Dené nadé huz	7
Dené t'ánélt'é hulka si	8
Lá chu tsambá halé	8
ʔerit'ís kué lá k'oréja	8
Sát'é hulé Dené nadé	9
Dené ch'anié	10
T'at'í Lá ʔaké net'í	11
T'at'ú Háꝥa	11
Tsambá k'é kué hegha	11
ʔaké t'at'u tthé kuzé ghaláda si	15
T'a tthé si tthé luzé brét'í ts'én beghalada	15
Naké: Tthe luzé tthe hálye	15
Kaghé: Tthe luzé tthe nált'és	16
Dighi: Tthe luzé tthe ka hályé	16
Sqlaghé: Tthe luzé t'á ʔélt'és si ʔalá nilyé yunaghé Dené gha nani	16
T'o la húnidhi si	16
T'á tthe ch'alé chu hat'és kui si behél ghaláda	20
Ni halya dé bet'á hajér	20
T'a bét'oréꝥilé si tthé serǵdhen kué ts'í	20
Bégha thené t'á ʔásié ch'élé bedi	21
Dené lá k'é nadé	22
Lá holi	22
ʔerit'ís serǵdhen	23
T'ó lá nedhé hunidhi Dené lá ts'én ʔélká nadíl hat'é	23
Lá Dené bet'sédi, kué lá Dené bá	23
Dené lá k'é nilyé	24
Lá thá ts'én lé si chu ʔaké nezǵ bedi hél ghaláda hadi	24
Kú hél ʔéghalada	24
Dyke halé ku hadzíl	25
Ku hél ghaláda Lá nedhé ghaláda k'eyaghé haꝥa	25

Ku hél ghaláda tsambá kedaréka chu ni nánelyé.....	26
Daréka ni senályé	26
ʔaké t'at'u ghaláda hasi.....	26
Lá daréka dé chu ni senálné	26
T'á ʔásié bet'á harélyo ʔásié tsǵdhi	28
ʔétthen.....	28
T'áza zétthen bet'orézá si.....	28
T'á naí ʔásié ghaláda bet'á zétthen bebá nezolé lé si.....	28
ʔétthen chu Gahcho kué lá k'éhoꝥa	29
Ku t'át'é si chu lué nadé si Gahcho kué yé.....	31
T'át'u nelé si	31
Gahcho kué ts'í ku t'at'u nili badi	31
Ku t'at'é si Gahcho kué ku yé.....	32
Gahcho kué keyaghé ʔásié daná si suwéná dé net'í	33
Lué, t'á lué náda Gahcho kué	33
Gahcho kué gha thené ku thela si ku/lué bá honila dé	34
Ku lā nili.....	35
Ku lā hét'él le dé.....	35
Ku t'a kudá thela détsélzazé nili darél yé	36
Détsélzazé naɫi si ku t'at'é t'a kenadé suéná dé hadi	36
Thá ts'én kuyaghé dés tsélzazé t'á kenadé si ʔásié hadi	36
ʔalá tsambá bet'á hunilá.....	37
Thá ts'én ʔalá,déné ch'anié chu tsambá haé si bet'á hunilá	37
Lá chu tsambá haé	37
Bet'á ghaláda yué.....	38
ʔásié dáɾɾɫkí ʔát'í	38
T'á dené thené ʔásié hóɫa si ɟa nare.....	38
Government ts'í tsambá	39
Lá Dené horélzá chu hayorla ʔalá ghaláda	39
Nezo ʔalá nats'édé dé hayorla dalá si beraká.....	40
Badi hél nánét'í.....	41

T'at'ú húnidhi hasi [Figures]

Figure 1	Gahcho Kué Project T'a Háꝥa Xa Sí.....	2
Figure 2	T'a Ku Dathela Si Gahcho Kué Ts'í Dés Tsél Naɫi.....	3
Figure 3	Tsambá K'é T'álk'èth Hasi.....	12
Figure 4	Tsamba K'é Beyé Tthe Húht'ír T'alkéth Xa	13
Figure 5	Dırı sí t'alkéth sí ní daghe tthe hálye ghaláda.....	15
Figure 6	Xay Hant'ú T'a Bathurst-u, Ahíak-u, tth'í Beverly Ts'í ʔetthén Noɫ'í Sí.....	30

Nırıhtł'ís Náłtsí sí thela [Photos]

Photo 1	Tthé lus chłudhé hulꝥa.....	5
Photo 2	Tsamba K'é Nút'agh Tthe Gahcho Kue T'alkéth	17
Photo 3	ʔél Láát'í Hále –u, Kúé –u Tth'í Ku Hádıl ʔeyı Ts'ı ʔenérehtł'ís.....	18
Photo 4	La Nedhé Hunđhër Borét'ı Ts'ı ʔenérehtł'ís	18
Photo 5	Tsambá K'é ʔénot'é T'at'u Nı Yaghé Nadzé Hél Ku Beyenadzıl T'a Nı K'é Ghaládáh sí.....	19
Photo 6	Dırı ʔenérehtł'ís Búret'ı Sí Gahcho Kue Senalya Tł'aghé T'abórelꝥı.....	19

T'a gha hadi si

De Beers Candada Inc. (De Beers) Gahcho Kué tsambá k'é níʔá horélʔi tthé luzé gha nats'édé xánónóná ts'én k'edóná déchéen bewúldés ché ts'í yu tthé hazá ʔa ʔédazá nené k'é yaghé tthg'í t'á hayoríla t'a nedhíle si tsambá k'é ts'én Łutséłk'é łónóná ts'í dıóná dechéen ʔanéłthá. Canada k'eyaghé hadé de beers si ʔeyíle tsmabá k'é bets'í halá. T'á sí Snap Lake tsambá k'é ʔa ʔedzá nené k'eyaghé tth'í beghá then Victor tsambá k'é yunaghé yutthé ts'én Ontario hulyé ʔało naké ʔa ʔédzá nené k'é yá Diavik Diamond Mine chu Ekatı Diamond mine(t'aborélʔi si laghé)

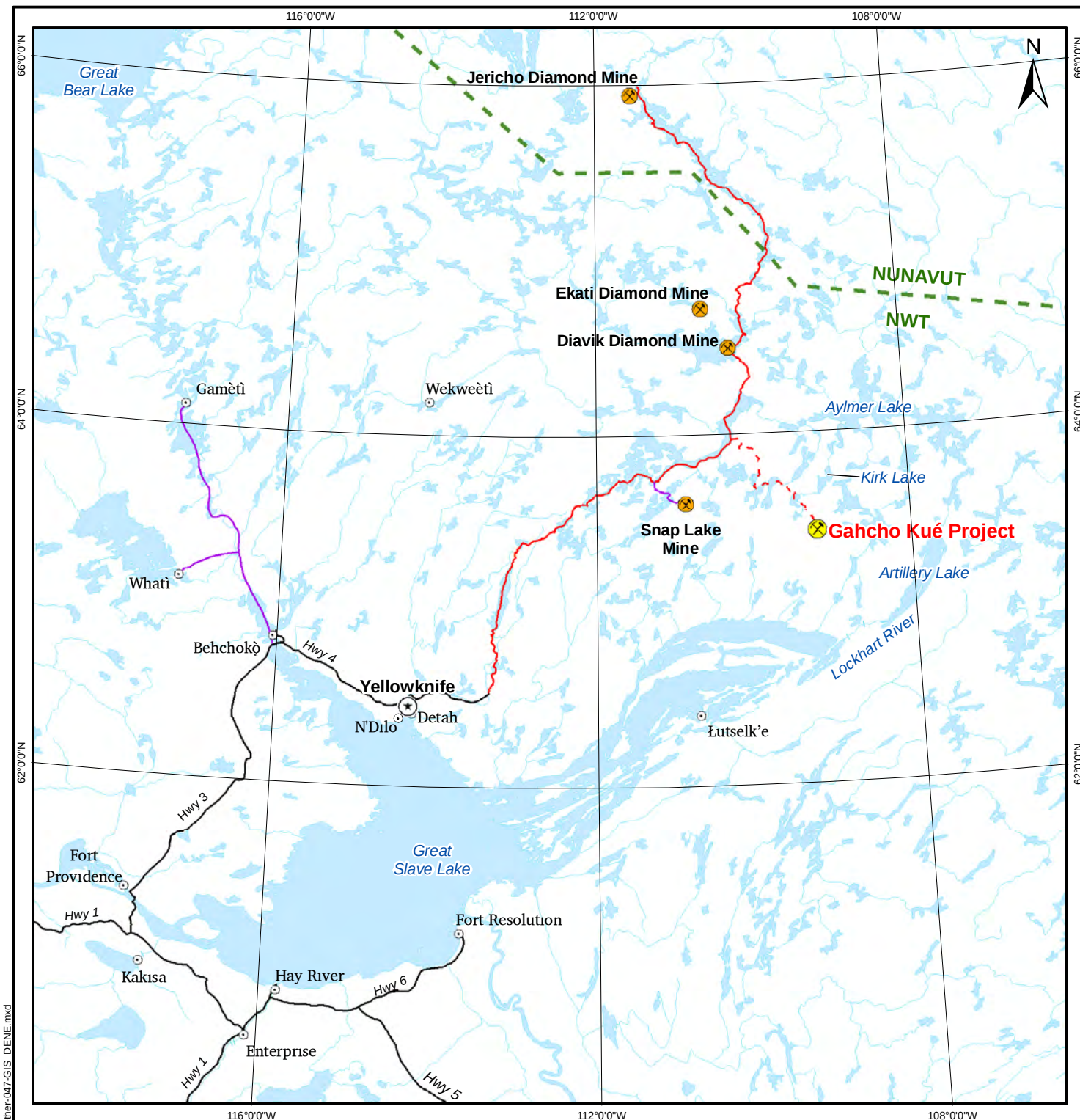
Diri la k'é hoʔa si Gahcho kué k'édırı ku si lockhart dés ts'í nıłı ʔat'é. Gahcho kué yutthé tsén nıłı kuʔazé thela ka hıłı ʔéyer ts'í Kırk kué ts'én hel tth'ı Nonıla kué kałı. Nonıla kué si lockhart dés tsén nıłı ʔéyer ts'í Lockhart dés si ʔa ku nedhé hethé lı(Naké t'áborélʔi si).

Diri kué hega ga nıdhér dé naké xayıé de halé. ʔeyer de diri ku hadzı si beghá nınt'é tthé dené yeghá nadé xa ku yaghé ʔat'é. Tthé halyé si ʔılaghé ʔadhél xayıé ts'én kaghé tthé luzé k'é ts'í hadi. Harélyo tthé luzé halya dé diri la ghaláda nanélyé xá. Diri kué nanéyé hél tthé ch'alé nızi hetsáTth'ı ku kádzıl Gahcho kué yé. ʔéłk'édı xayıé huto K'ekaʔadhél xayıé de diri Gahcho kué si ku t'anéłt'e nıle nısi hanade xa harél yı kę nanélya t'ı de hadi.

ʔerıt'ıs gharé ʔéghaláda

Diri la hunıdhı xa De Beers nı ghaláda ts'í ʔéłk'éch'a ʔerıt'ıs bet'a ʔeghaláda bet'alyá ʔa ʔedzá nené ts'í G.N.W.T. chu Canada ts'í Government ts'ı. Diri ʔerıt'ıs begharé ghaláda si bet'al chuth

betthé Government yéłı t'at'u la k'é nonı ʔa hası Dené hél hanı hoʔa. Tth'ı ʔásié ts'ıdhı de diri la t'á. Diri la ghaláda dé t'a beta ʔásié ts'ı dhı ch'á xá ʔerıt'ıs halı si gharé ghaláda si hanı bet'élı.

LEGEND

- Gahcho kué lá ké hóꝥ
- Dꝥ tsambá k'é hóꝥ
- Jꝥ zedzá nené xa kuꝥ nedhé xa hultá
- T'á dené nadé sɪ
- Kélú nedhé
- Xaiyé kélú
- Tibbitt ts'ɪ Contwoyto ts'én xaiyé kelu
- Xaiyé kélú
- T'a ku húht'ɪr sɪ
- T'a ku thelay sɪ
- Ł T'a tɪ'ule héhtu sɪ

NOTES

Base data source: The Atlas of Canada

GAHCHO KUÉ PROJECT

Gahcho Kué Project T'a Háꝥ Xa Sɪ

PROJECTION: Canadian Lambert Conf. Conic
DATUM: NAD83

Scale: 1:3,500,000
50 25 0 50
Kilometres

FILE NO: P-Other-047-GIS_DENE

DATE: April 6, 2011

JOB NO: 09-1365-1004

REVISION NO: 1

OFFICE: GOLD-CAL

DRAWN: CW

CHECK: AL

Figure 1

- LEGEND**
- Gahcho kué lá ké hóʔa
 - Xaiyé kélu
 - T'a ku húht'ir sí
 - T'a ku thelay sí
 - T'áts'én ku nłı sí

NOTES
Base data source: National Topographic Base Data (NTDB) 1:250,000

GAHCHO KUÉ PROJECT			
T'a Ku Dathela Sı Gahcho Kué Ts'ı Dés Tsël Nałı			
PROJECTION: UTM Zone 12		DATUM: NAD83	
Scale: 1:500,000 0 2.5 5 10 Kilometres			
FILE No: P-Other-046-GIS_DENE		DATE: April 5, 2011	
JOB NO: 09-1365-1004	REVISION NO: 1		Figure 2
OFFICE: GOLD-CAL	DRAWN: CW	CHECK: AL	

Díri Mackenzie Valley Impact Review Board k'é Déné déltth'í halá k'ék'aré nayatí t'á naʔtí sɪ Bévuldésché, Łutsélk'e, Deninu Kuę tth'í bescho kuę díri Dené t'ánidhén sɪ xá díri la ghá. Tth'í t'a ʔásié tsʔidhí dé xá. Déné yati nałts'í gharé De Beers sɪ ʔásié tsʔidhí ch'á hél gháláná xá dené hél holnı xá yati nedhé halı gharé.

ʔásié tsʔidhí ch'á hél gháládá xá yati halı gharé Gahcho kué la badı xá Díri dené déltth'í sɪ yałnı xá. Díri Dené ʔalá déltth'í ʔásié tsʔidhí hél gháládá hałnı bedá gharé hat'é. T'at'u ʔásié tsʔidhí ch'á hél gháládá sɪ gharé yati nılyé sɪ ts'ı ʔané tth'í t'á Dené ʔásié ghá hurélker natı dé bégharé yati nılyé sɪ badı díri dené déltth'í ʔaké yénanıdé hoʔa. Dené ʔalá déltth'í sɪ ʔaké nezọ yaghá nakı ʔá hoʔa díri la hunıdhı hadé.

That'ın yati t'á Déné hél hodí

Díri ʔerítł'is halı sɪ ʔásié tsʔidhí ch'a hél gháládá hadı yati halı gharé. Díri ʔerítł'is halı sɪ nedú ʔat'é t'á tthé ʔerítł'is halı sɪ chu(t'a tthé ʔerítł'is halı sɪ ʔıłaghéʔadhél łımıl ʔerítł'is ʔat'é, beghá thené sɪ t'at'u ʔaké ʔásié ghaladá sɪ beghá ʔréł'is) Ku díri yati nedu hulı t'at'u la hałé hası ghá hadı tth'í t'á dené lası yék'é yati sɪ dagharé yek'oréya horélłı dé díri Dené ʔásié tsʔidhí ch'a déltth'í sɪ bets'ı satsan benı hulı ye nıłłı xaduwe hılé. (<http://www.reviewboard.ca/>) yé bekanıká hoʔa.

ʔásié tsídhí ch'á hél ghaláda chu ʔalá tsambá haé ghá hadi

Diri la si Gahcho kué k'é hadi zéyer t'si kuʔazé limíl ku ʔanélt'é kanʔa ku nare
nené k'é. Ku t'a ts'én si dechén laré yu tthe hazú nené ts'aén haʔa beraká. Dirir la
haé hadé nai ku nidíl Hoʔa Gahcho kué ts'í ku. Ku ʔaké badi xá diri la haé
nɔndher dé'(nɔrt'ís hɔlchu ɔaghé k'é Borét'í) ʔétthén si ʔásié hanédhé ʔat'é
Déné ʔedza nené nadé si. Ttth'í ʔaké t'at'u zettthén nɔ T'at'í si benorédi hoʔa. Diri
la bet'á dené la bebá bet'oréza hél nezɔ ʔalá la t'á tsambá haé xá.

Photo 1 Tthé lus chłudhé hulʔa

Ku - u, Ku dathelá-u tth'ı lué

Ku t'á dathela

Gahcho kué sı ku nechaílé t'a ts'ı helı sı Lockhart dés ʔéyer ts'ı dés daghé sı Bénaré kuʔazé ıa thela Lockhart dés chu ʔéłkaıı. Gahcho kué ts'ı yu tthé ts'én ku nıı. Bénaré des tséłʔazé –u luʔazé hıı ʔeyı ku dathela sı ʔała kué ts'ı hulka. Dırı kué sı kú 410 hulyé ts'éł ʔéyer ts'ı Kırk Kué ʔéyer ts'ı Dacho kué ts'én. Dacho kué sı ku nedhé ʔat'é t'a lockhart des naıı dés t'ıınéth sı boeret'ı (ʔerıt'ıs nake k'é) ʔéyer ts'ı ıa kuneth ku ts'éłı.

Gahcho kué 8.1 dechén ʔat'é nı daghé. nı yaghé t'ánılthá sı 17.7 dechén dırı kué sı karıthá choilé ké t'aghé horet'ı. Ku sı Gahcho kué hıı June k'é dé ku ıa ʔat'ı May k'éde ku ııılé ʔat'ı. Gahcho kué sı ku nechılé begáthéné t'a ku dathela sı nechá dırı Ku 410, Kırk Lake hat'é t'á dırı ku Gahcho kué ts'ı nıı sı t'á naı ku thela sát'éhılé Ku 410, Kırk kué tth'ı Dacho kué chu Ku nedhé kué sı dırı ku danéch ʔá.

Nıdaghé kué t'at'é sı net'ı

Gahcho kué sı ku naı ʔéyer nare thela sı chu ʔeléłt'á. ku delk'al boret'ı kın yaghé chu sine de chu snı. Nok'é ku sı beká ts'ér ıa nok'é ku déłkál ku beka ts'ér dé ku sı hat'és ku lahot'ı. Nok'é ku déłgaı.

Ku yé t'a ʔásié neyé dé be nı hıı Gahcho kué yé hat'ı ııılé hıl naı lué nadé ʔásié daná hııılé choilé.

Kunré ku ye naı satsın ts'ı hıı dırı tthé ku ye thela sı ts'ı ʔat'é, des, tséłʔazé . Ku thela sı ts'ı. ʔerıt'ıs gharé t'ánełt'é satsın ts'ı ku ye dé t'á ʔásié keyaghé nadé bebá nezólé dé xá bek'ónéłtá ʔat'é begharé gháláda xá. Lué nadé hıı hanonılé. Dırı ʔarıt'ıs halı sı thá ts'én hıı begharé gháláda xá Begharé t'a keyaghé ʔásié ts'ıdhı de bek'oréıa xá.

T'a keyaghé nadé sı chu dınyé bałt'é hıılé. Gahcho kué yé satsın tsı t'ánıłtser sı ku ʔéyer nare thela chu ʔelełt'é Satsın tsı xá hıınéł'ı natthé t'at'ı satsın tsı ʔéłk'éch'á sı ʔerıt'ıs gharé aluminum, antimony, cadmium, chrome, copper, iron, manganese, mercury, selenium, silver tth'ı zinc

Łué

Gahcho kué yé łué nadé hulꝥa. 1996 chu 2005 beráka bek'ónét'á gharé zéłk'éđí łué k'ech'á hulꝥa Gahcho kué yé ts'áit'í, burbot lake chub, łuézáné, ninespine, stickleback, northern pike, łútsógh, tth'í slimy sculpin begħa thené łué nadé łuhts'élzazé-u, betspnéth déldél, déldél déłgai hulꝥa ku nare ku dathé lá sí ye xadí.

ʔétthen chu ʔéyílé kech'andíé daná sí

Bathurst, Ahíak (Queen Maud) tth'í ja nené ts'í zétthen sí Gahcho kué hót'í t'ó yutthé beyás nilé dé tth'í decchén yaghé ts'én nalt'í. ʔetthen ní t'aniłꝥa t'at'í sí 282,000km ts'í 345,000 km. Gahcho kué sí (8.1 km) ní hałꝥa ní nechilé.

ʔéyílé k'ech'andíé ku nare nadé sí, sás chogh, nunié, nak'íth tthóꝥazé, nağhaí, zéjeré, denié tth'í ʔyés chu jís chogh ʔelk'éch'á nadé sí yu daghé des nadé. Yutthen ts'í zéjeré nok'é ka nadé boret'í 1995 ku tth'í 2005 ku zetthen hulka ts'erét'ay t'á ku het'í tth'í denié chu. Yutthé ts'í zéjeré hadí ku.

Dené səlíné dené hél gháláná sí gharé 35 ɣés ku nare nadé tth'í 18 ku Dené yaçhét'í haduwé hílé. 10 kujísé cho lat'é 28 ku ɣés nechilé dajén ɣyés at'é ,kaba nadé ɣyés, k'ás bá noná ku gà nadé ɣyés zéłk'é ch'á tth'í dátsa adí nilé

Dené nadé hꝥz

Ja zedzá nené k'é t'at'u tsambá hałé dé ní yaghé th'í tthé halyé betthé nís ı Dené səlíné tsá dhéth bégha naní-u thát'íné nayéłnı begħa thené nanı Déné begħa łué nanı tth'í nanı dechén detthél t'atsambáhałé ʔédazá nené k'é. t'és ní yaghé ts'í haldéth gáshı chu t'á tthé t'és nıyaghé ts'í haldéth

sı 1920 Norman Wells snı ku ts'í ʔáłq hoꝥa bet'á tsambá hałé dɔ ts'én. Tthé konıdhén Dené nıdél 1890 ku tsambá tthogh, unranıum, radıum tth'ı satsan beta hałé ghı náts'éde hunıdher.

Tthé luzé hulꝥa 1991 ku ts'í ja zedzá nené k'eyaghé ku ts'í tthé luzé ghı nats'éde bet'á tsambá hełé. Bet'á ja nené k'é la hꝥı tth'ı hayorɣa dené nat'é sı yet'á tsambá hałé nanı Déné sı t'q thené nonızá sı bá nezɔ. Dırı Diavık, Ekadı tth'ı Snap Lake tsambá k'é dathela sı 2015 tsłén hadher dé ts'é the tsambe ké nanélyé sɔlaghé -10 xayıé nohɔt'é betthé hadı.

Dené t'ánélt'é hulka sɪ

Já ʔedza nené t'ánélt'é Dené nadé sɪ 43,500 Dené sni kaniz ʔaʔi dené sɪ Dené Sɔhné ts'ɪ ʔané sni. Dené hayorɪla nadé thát'íné sɪ t'á bewuldés ché nadé sɪ 20,000 ku sni.

Dené já ʔedza nené nadé sɪ nani lá kaneká nok'é la ghá dɪhɪdél t'a nadé sɪ ch'azɪ nezɔ daná xá. Nani dené yuanaghé na dé ʔeyer t'á asié dekíle hél tth'ɪ Dené já ʔedzá nené yunaghé ts'ɪ sɪ dɪrɪ Dené bexaiyé 20-30 bexaiyé la. Denéyu hɔɪ ɪa ts'ekui chu hadé. ʔédza nené t'á nani dené hayorɪla nadé bewuldes ché ts'én dɪdél lá chu ʔeritɪ'is kué nadé chu xá tth'ɪ nani Dené sɪ dechɛn yaghé nadé bá nezɔɪ le.

Lá chu tsambá haé

ʔedzá nené k'é yaghé tsambá haé xá nezɔ lá t'á. Lá cho gháláda hunidher dé sɔʔaɪ thá hoʔa xá Dené lá hórɪchɔ sɪ la k'é nadé xa. T'at'ɪ lá hɔɪ hasɪ Des nedhé k'é ts'ɪ k'é naniʔa gháláda, kué dagha dené yeyenadé xa. Dés t'a satsan hetɪ'él sɪ necha ʔalyé. 1998 tthé luzé húlʔa ts'ɪ lá ɪa ʔajá hayorɪla Dené nadé sɪ ba.

ʔedzá nené k'é yaghé tsambá ɪa haé 1999 ku tth'ɪ dek'aʔɔ ʔajá 2008 ʔaiyé ts'én. Dáñélt'é tsambá haɪ\$ 2.2 límíɪɔ 2003 ku \$3.7 límíɪɔ 2008 ku ʔaiyé. 2000-2008, Governement t'ánélté tsambátheɪsɪ sɪ \$823 límíɪɔ dáʔañélt'é ʔajá \$1.47 límíɪɔ.

Dɪrɪ tsambá k'é thela sɪ bet'á t'ánélt'é haé sɪ \$10 límíɪɔ ku xa ʔedza ané k'eyaghé.

ʔeyɪ t'á lá ɪa hél nanié Dené sɪ hunidher-u tth'ɪ dené ts'ɪʔané dené sɪ tsambá haé hunidher. Tthé luzé bet'á tsambá ɪa haé.

ʔeritɪ'is kué lá k'oréja

ʔeritɪ'is kué chu dené lá k'oré ɪa ɪa ʔajá ʔedzaná nené k'eyaghé k'ani sɔɪthalé ɪona ts'ɪ sɔɪaghé ʔadhél ʔayé ts'ɪ sni. dɔ ts'én hadher-u hayorɪla yaghé ʔeritɪ'is kué dathela-u, tth'ɪ dené lá xá honéltan nadé ɪa hél tthɪ dené ʔeritɪ'is kué ts'én nadel dé bet'sédɪ sɪ dáʔañélt'ɪ ʔajá. 1986 ts'ɪ 2006 sɪ Dené ts'ɪʔané ʔeritɪ'is kué nat'é ʔedzá nené k'eyaghé ts'ɪ bewuldés ché nadé sɪ. Ku t'á haorɪla nadé sɪ ha'é choilé k'ani thá choilé tsɪ hadi.

Sát'é hilé Dené nadé

Dené suéna-u nadé hayorla Dené . T'a Dené rats'edi sɪ hayorla láh Denéchu harélyq Dené hayorla nadé sɪ. Tla gharé hadi sɪ Dené ɬa thegadé hilé hél tth'ɪ Dené dáʔéyá choilé, naidi k'orélyá dené begharé, dada hanónilé hél tth'ɪ hayorla dené nezq chélyi-u snɪ. ʔaké nezq Dené ghaláda bet'á lá-u, tsambá haʔé-u, ʔerit'ís kuq-u t'a nezqle sɪ selɬ Dené hel tth'ɪ bet's'edi.

Nezq chets'etɬ dé bet'á Dené suéná ʔat'é. Dené nié ghá chets'etɬ dé nezq ʔat'é nanik'é ts'ɪ ber ʔazu snɪ. Hayotla dené adé sɪ benié hqɬ ghá chelyi.

Government begharé 1990 ku ts'ɪ Dené thadé choilé ʔajá ʔédzá nené k'eyaghé Dené rats'edi. ɬa hulát'é yu ʔané Dené nade chu. Nai t'át'í dada hqɬ sɪ, gu Dené ts'pt'ɪ bet'a Déné ɬadé ʔédzá nené k'e yaghé ts'ɪ nok'é Dené dzédith ye guh ʔat'ɪ tth'ɪ nok'é T.B dené ts'ɪ beghá thené ʔeyilé dada

ʔédzá nené k'eyaghé Dené nezq henadé nezq borèt'ɪ at'é hilé tth'ɪ boret'ɪ. Sekiú bexaiyé k'enélt'élé sɪ sekiu nílkilé sɪ suéná ts'ən ghaláda gharé xadi. Jq Canada k'eyaghé Dené dada shné bét's'ɪ sɪ ɬa ʔat'é ʔeyɪ t'á Hayorla Dené nade sɪ ʔats'edi. Hayorla Dené nade sɪ ts'ekiu beyas chá téda hél ʔásié head dé beyás nezq neyé hailé. 16% ku snɪ Hayorla Dené rats'edi.

Ku Dené suéná choilé dé t'a ʔat'é sɪ ʔásié head to, dené nɪ ɬa, nezq ber hénasét'ɪlé, schizophrenia, nok'é tth'ɪ ʔasikailé Dené horélaɬ lé bi-polar dada hulyé thát'in yati t'á. 1999 chu 2003 beréká Dené ʔéya kuq nilyaílé snɪ. Hat'é huli Dené 1999 ts'ɪ 2003 ts'én dené ɬa tharɪldé 2.6 ku Dené snɪ 2001 net'ɪ gharé hayorla dānechílé sɪ t'á dené ɬarɪlé Bewuldés che chu hadé.

Dené ts'énanilé ghaláda dé bet'á t'at'ú nezq sué na-u nats'édé hayorla dené nadé sɪ chu ba. 2004 ts'ɪ net'ɪ gharé sekiu sqɬaghé ʔadhel begai sɪ kanís ʔazɪ dené hat'u ghaláná nilé. Ku t'a hat'u ghaláná sɪ Dené sqɬiné ts'ɪ ʔané 2004 ku xaiyé ts'ɪ harélyq t'at'ɪ lá ʔélk'ech'á thela sɪ.

Ku ʔélí beghá thené déhayorla dené nadé sɪ t'at'u nezq he daná horélɬ t'á Dené ɬa bech'ané hél ghaláda ʔat'é. Hayorla Dené ʔéya huné ch'a ghaláda-u t'a nai dené ba nezq hilé sɪ ch'a ghaláda dɪri kuntué ts'éldeɬ, xál sats'édé, ʔásié hqɬtsɪ dé, dené ʔélt's'edi sɪ asié haɬtsɪ hadé, tth'ɪ nai beghá thené sɪ dené ʔékunét'ɪ hel tth'ɪ kuq hqɬlé-u daná. Dené ɬa lá k'é nadé hel tth'ɪ tsambá haʔé ɬa já tth'ɪ dené ʔásié haɬtsɪ ɬa ja snɪ jq ʔédzá nené k'eyaghé hadi. Ku t'a ʔásié nezqle sɪ tth'ɪ ɬa ʔajá ʔezá nené k'eyaghé ʔásié dats'el dél chu xaɬ chu ʔalni. Dené sqɬné dené sɪ t'a ʔásié head nilé sɪ ɬa yeghanailé k'anɪ thá choilé ts'ɪ.

Dené ch'anié

nanét'í gharé hadi. Dené sɔhné béch'anié begħa hulé ʔané hél 1970 net'í. ʔedza
nené dené beyati t'á yati choilé hat'é hulí senáye haduwé hulé.

Niá region dalá sɪ dené beyati naké yati honétèn. Sekiu k'ani ʔerit'ís kuę
yɪsdayá, ɭokɔ hulka ts'én beyati honétèn ʔat'é ʔedz nené ;rit'ís kuę dathela sɪ yé.

Nats'él zé chu ɭué ghá nats'édé sɪ ʔésát'é hulé t'o net'í gharé 2002 ts'í 2009
beráka. Ber t'a ʔéghéná sɪ dek'aʔɔ ʔajá snɪ dené ɭa la k'é nadé ts'í naník'é hɔɭ
chéɭ yɪ ʔ

T'at'í Lá ʔaké net'í

T'at'ú Háʔa

De Beers harélyo ʔa hets'edí dé tsambá k'é héłtsí xá Gahcho kué ké. Tthé luzé ʔa nats'édé xá. Dírí lá naké xaiyé ku k'é hasní. Ku nuniðher dé ku hazíl xá Gahcho kué k'é t'atthé luzé ku yaghé ts'én hūłí sí.

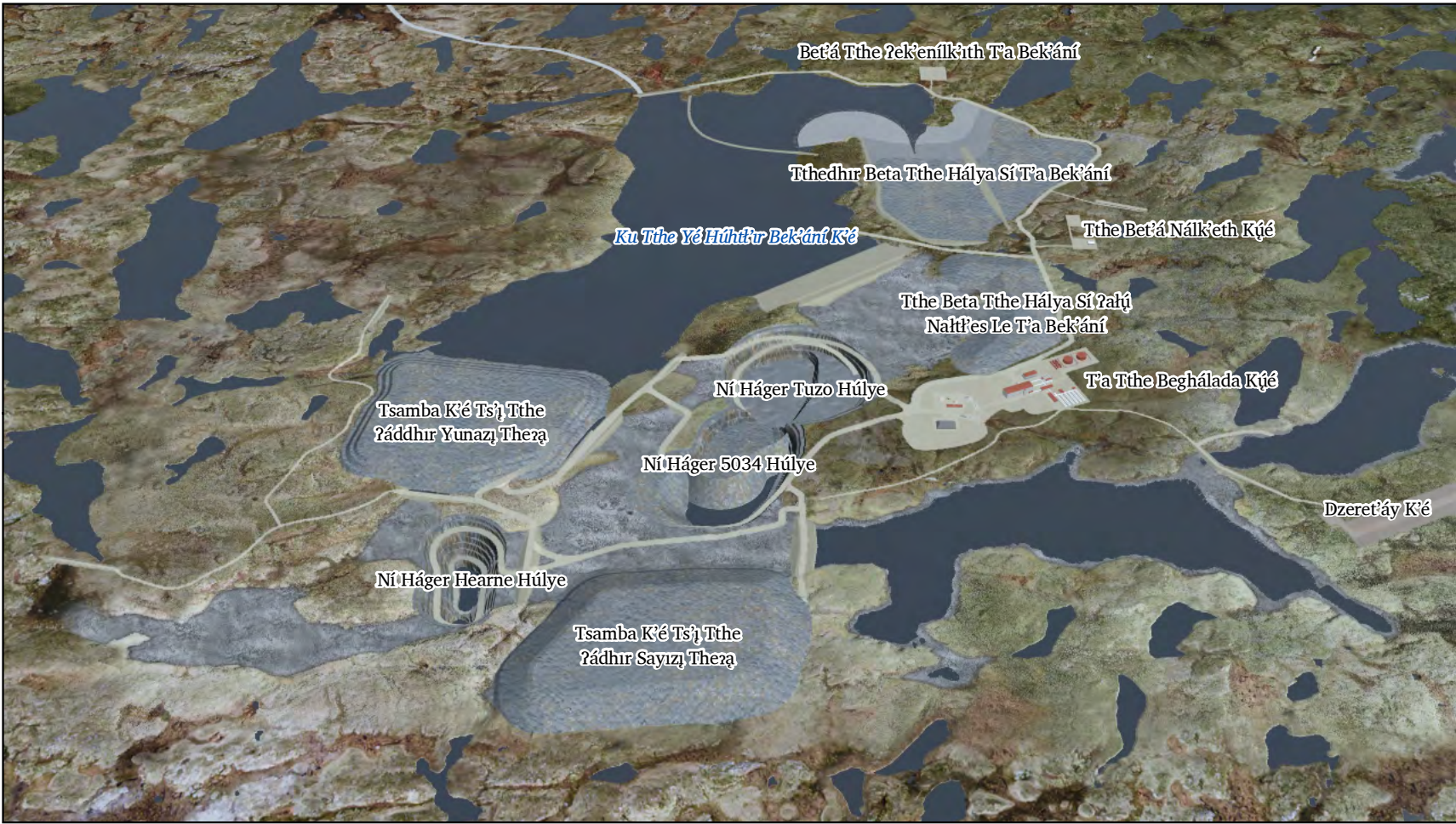
Lá huniðher dé ʔlaghé ʔadhél xaiyé ku begʔa nts'édé xa kaghé tthé luzé k'é hūłʔa ní yaghé halyé héł tthé luzé hūłchu tthé yé ts'í. ní yaghé ts'í tthé halya de begʔa zénóhut'é dé tthé ch'alé t'a nadzé xa. Harélyo tthé luzé halya dé tsambá k'é ʔásié nánélyé héł ná ʔásié tthé ch'alé yé hetsa xá t'a ná ʔásié nalyé haduwé sí. ku nanélyé bet'ʔa dé ku t'a hazél nısı beyénadíl xa t'ʔanıłthá huniðhen sí k'edí léde k'ekaghé ʔadhél xaiyé dé ku t'anéłt'é nılé sí ʔaʔanádé xa.

Tsambá k'é kuę hegʔa

k'é ghaláda Tsambá huniðher dé kuę ʔa hałé hoʔa(kaghé chu dıghı k'eréł'ís yé borét'

Dené nadé kuę- Lá dené kuę ye nadé t'ʔanéłt'é dené nadé hası dınoʔa tsı knátstén nake dené hūłʔa kuę t'o kuę hegʔa dé. Lá nedhé hıniðher de la dené gharé nakis kuę bets'ı xa. Dené nadé nonoʔa ts'én k'ékaghé ʔadhél dené ʔaıłʔa ʔál yé xa. Be dené k'enáłtsıl kuę, chéts'élyı kuę, tsʔa kuę , ber k'anı kuę, sʔa kuę Dené dé kuę. ʔeyer dené nadé dé satsʔan k'ancho ye ʔásié k'erék'ʔa, ku dené yéłdel xa, tth'ı kunde k'ʔa de ts'ékaı bebá ku théłkʔa xá tth'ı tsʔa kué serıðhen kuę hoʔa.

ʔerıłt'ís serıðhen kuę Dené nadé kuę yıʔı tth'ı ʔerıłt'ís k'anı kuę, ʔásié hegʔa kuę, ʔéyáh kuę, satsʔan benu hıłı kuę, tth'ı chets'éyı kuę begʔarıʔa xa.

GAHCHO KUÉ PROJECT

Tsambá K'é T'álk'ëth Hası-

PROJECTION: N/A

DATUM: N/A

NOT TO SCALE

FILE No: P-Other-001-GIS_DENE

DATE: April 5, 2011

JOB NO: 09-1365-1004

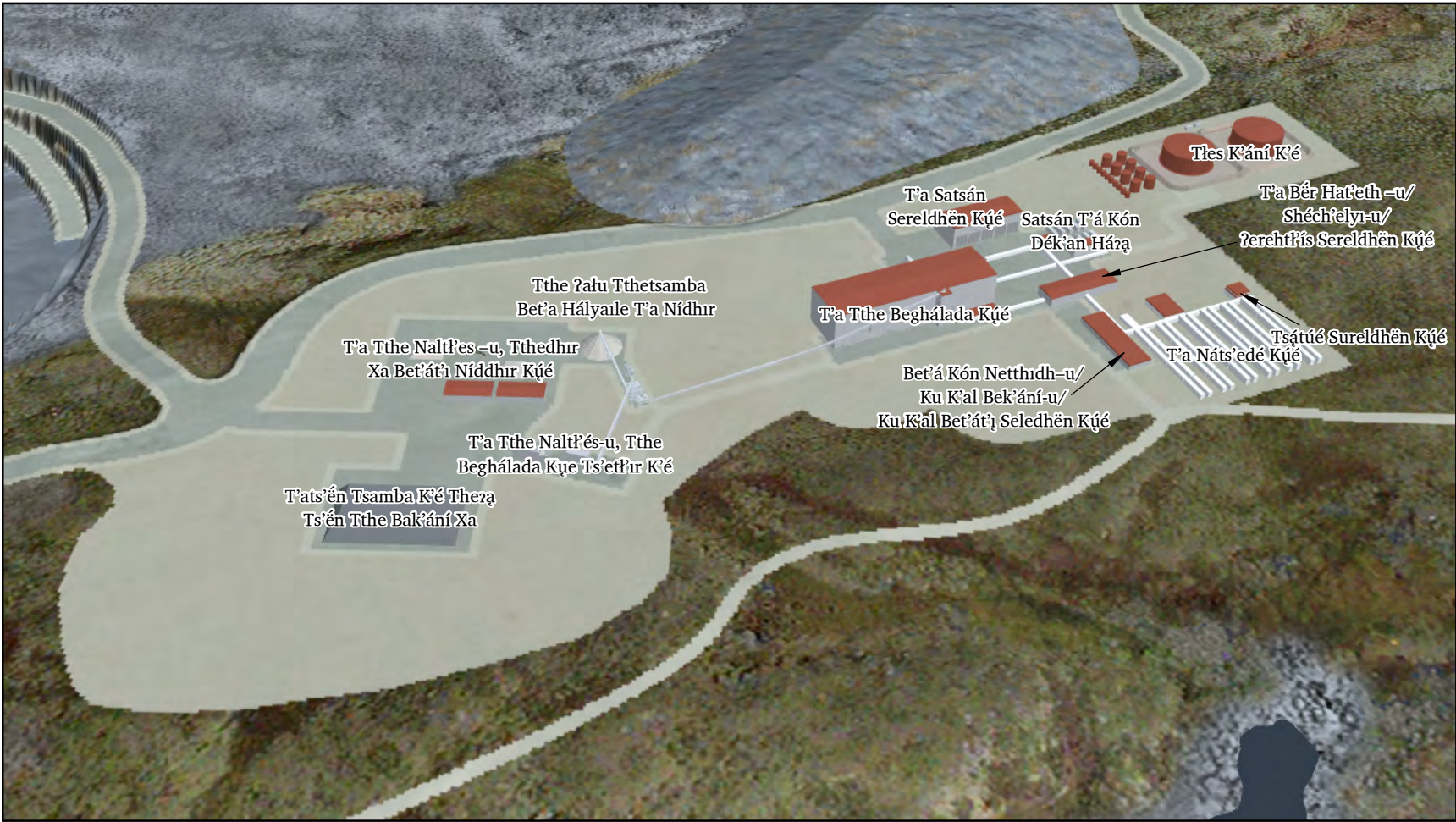
REVISION NO: 2

OFFICE: GOLD-SAS

DRAWN: ANK

CHECK: AL

Figure 3

GAHCHO KUÉ PROJECT

Tsamba K'é Beyé Tthe
Húht'ír T'alkéth Xa

PROJECTION:
N/A

DATUM:
N/A

NOT TO SCALE

FILE No:
P-Other-002-GIS_DENE

DATE:
April 6, 2011

JOB NO:
09-1365-1004

REVISION NO:
1

OFFICE:
GOLD-SAS

DRAWN:
ANK

CHECK:
AL

Figure 4

ʔasie serjǵhén kuꝥ chu xél kuꝥk'é bet'a ghaláda sɪ jǵ bek'an Tsambá ɪ-u tth'ɪ xél kuꝥ chu ʔalá thela xa.

Satsan het'el kuꝥ sǵlaghé satsan het'el xa bet'a yɪsɪ hunedhél xá. Hunídhil dé kaghé hǵh het'el xa.

Tlés k'anɪ, Tlés dogh, t'és tth'ɪ bet'a ts'ertay nal gɪ xá tlés lat'é chu jǵ bek'anɪ ʔat'é. Benaré sɪ xús halǵ tth'ɪ beyaghé libala lat'é nɪlchuth t'és nɪt'ɪ dé begǵalbɪ ch'á begǵa thené sɪ ʔelk'ech'a t'és t'a bet'ahat'ɪ sɪ thela. T'á t'és dogh bet'át'ɪ beɖ ʔásié yé dil xa.

Bét'a ʔásié nak'éth k'anɪ-T'abet'a tthé nak'ith yuwé sɪ jǵ thela t'o beta hat'ɪ hade kuꝥ yɪzɪ t'a k'icho lat'é halé ʔat'é nedha kuꝥ ch'azɪ theꝥa yu tthé ts'én haꝥa t'a ʔats'édi.

Kelu t'a ts'én dzǵrǵá hasɪ-ʔeyer nare kelu halé xá t'á lá ghaláda sɪ nɪ k'eyaghé. Kelu dekoth halé lǵná dechén ʔanéłthá hadi nai kulu sɪ nedaré xa. Dɪrɪ kelu sɪ bek'é béschén cho thia lénalyɪ –u k'aigu bet'a ghaláda-u. T'á tthé halyé yunaghé haꝥa ts'én t'a thai ch'elé nɪdil xa. Déné kuꝥ ch'azɪ nedha tth'ɪ ts'ertay k'é ch'azɪ chu hadi Déné nodal sɪ bech'azɪ chu.

Ts'ert'ay k'e-Ts'ertay k'é halé yunaghé ts'én haꝥa sɪ 1km ku snɪ dɪrɪ ts'ert'ay k'é dáts'én nɪ haꝥa ts'én hadi t'aníłneth sɪ 1,620 ts'ert'ay k'é nechá ts'ert'ay necha nanedíl xa. Ts'ert'ay t'és thela basehulyé beyaghé libarlá t'és bagǵat'ílé sɪ tth'ɪ benaré hus halé xa. Ts'ert'ay k'é halé betthé sɪ ts'ert'ay kén k'é nanedíl nílé Gahcho kué k'e hadi.

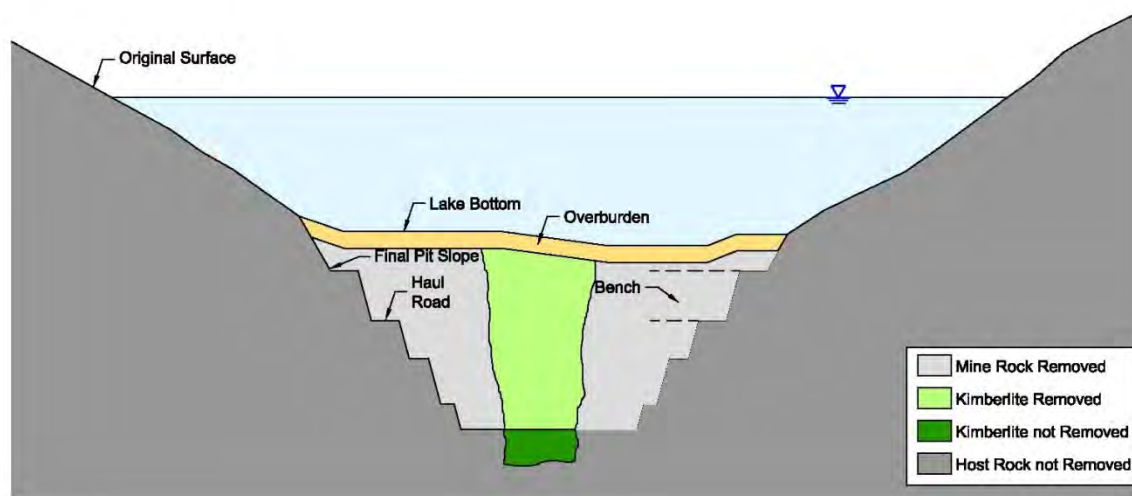
Xaiyé kulu-lǵnona ts'én noná dechén ʔanéłthá xaiyé kulu haléxa dɪrɪ kulu sɪ t'á ts'én heꝥá Tibbitt chu Contwoyto ʔeyer lá hoꝥa gǵa nɪꝥá. (t'alkath sɪ 1). Xaiyé kanet'u dɪrɪ kulu sɪ halé 271 km Macay Laké yu tthé tsłén haꝥa Laké of thé Enemy. Dɪrɪ kulu sɪ t'a tthé konídhén nadé sɪ huꝥa. Kelu halǵ dé 1,500 ts'ɪ 2,000 bés chén cho nat'ɪ lǵna dzaré ká ts'én bet'a hat'ɪ hadi. T'o bet'at'ɪ sɪ Léts'el ts'un zá ts'ɪ nɪłts'ɪ chǵh zá ts'én hadi. Tsamba k'é nohǵt'é ts'én thilé dé lǵnǵnǵná ts'én lǵná bés chen náłt'ɪ begǵa thené nonóna ts'a né xá. T'a lénalyɪ sɪ. t'és, ammonium, nɪtrate prills tth'ɪ t'a bet'a ghaláda yuwé.

ʔaké t'at'u tthé kuzé ghaláda sɪ

T'a tthé sɪ tthé luzé brét'í ts'én beghalada

Tthé luzé t'á bech'udhé boreť'í ts'én beghalada-u t'a tthé luzé tthé káthelá sɪ t'a.Gahcho kué k'é kaghé ts'én tthé luzé ch'udhé hulꝥa bet'á tsambá hałé haduwé hılé. Tthé luzé sɪ ku yaghé t'a hõł. Dırı tthé luzé k'é hulꝥa sɪ bezı hał 5034,Hearne, tth'ı Tuzo Dené nırť'ıs hulchu ye boreť'(1 k'é).Tthé ghá nats'e xadé nai ku hadzıl xá Gahcho kué ts'ę .Ke t'aghé boreť'í ts'én ɣeyer bet'á dé k'aıgú cho t'a tthé halyé xa sehulyé.Tthé luzé nare hadı nı daghé ts'ı begħanats'édé.Tthé ch'alé tthé halyé sɪ beyé tthé luzé dodı beyaghé t'á tthé luzé hõł (Figure 5).

Figure 5 Dırı sɪ t'alkéth sɪ ní daghe tthe hálye ghálada

Naké: Tthe luzé tthe hálye

Nı daghé tthé halyé nõdher dé tthé ıa halyé hél naret'ı ɣálné xa nı bedarť'ı ch'á.Nı hàlyé já dé nai tthé nak'éth hél tth'ı nı yaghé ts'én kulu hałé bés chen cho tthé lénalı bek'é. Nı yonıɣá xa. TThe luzé k'é 5034 chu Tuzo sɪ kōnóná deneké ɣałthá nı yaghé ts'én heɣá sɪ ku Hearne sɪ nonóná ts'én naké dené ké ɣat'é. Tthé luzé tthé boreť'ı ɣajá dé tthé ye haldeth-u nalk'éth.Beschen cho sɪ dırı tthé lenalı t'a tthé serđhén kuę ts'én t'a tthé ch'elé sɪ tthené nılyé xa nadés bet'á hat'ı xá kelu-u tth'ı tsambá klé dırékă dé hadı.

Tthé kuzé ghá nats'é dé sɪ t'a tthé begħa nats'édé sɪ 5034 betł'a Hearne tth'ɪ nadé Tuzo xa. Tthé luzé tthé hɪlchu 5034 chu Hearne ts'ɪ dodɪ dé tthé ch'elé sɪ Tuzo ts'ɪ beyénáldzé. T'a tthé selya betł'aghé dé dɪrɪ tthé sɪ Hearne yelyé xá.

Kaghé: Tthe luzé tthe náltł'és

Béschén cho t'a dɪrɪ tthé nɪ yaghé halya sɪ t'á tthé serɪdhén kuę gá nɪlyé. ʔeyer t'á tthé t'a necha sɪ zéłká hályé nechilé ts'én náltł'és t'aghé tsambá tthé ka nɪlyé. Tthé nechilé náltł'és dé zéjeré dhéth k'é nɪlyé tthé sreɪthén kuę ʔeyer bek'énál tsɪl-u sélɪ satsən ye hutł'í.

Dıghı: Tthe luzé tthe ka hályé

Tthé luzé sɪ tthé ɾazɪ nedáth. Satsən cho yé tthé k'átsɪl sɪ screen t'a náłtsɪ tthéluzé. Hɪlchulé sɪ tthé serɪdhén kué ts'én hélyé. Dɪrɪ kuę ɾaké badı ɾat'é hel tth'ɪ dené zıłł'ıs hɪlchu satsən t'á hatł'ı.

Sɔlaghé: Tthe luzé t'á zéléłt'é sɪ ɾalá nɪlyé yunaghé Dené ghá nanı

Tthé luzé sɪ Bévuldés ché ts'élyé ʔeyer tthéluzé sélɪ kuę théɾa sɪ yɪzɪ bek'al-Tsɪl. zéyɪ betł'a dé benáseldath ,t'ánélya xa netł' tth'í t'á zéłł'ya sɪ ɾalá nɪlyé De Beers sɪ 10% tsambá héłtsɪ dɪrɪ tthé luzé t'á Government ɾedzá nené ts'ɪ . Hə yelnı dé hadı. De Beers chu həhédı dé. Begħa thené náı tthé luzé harélyo nené k'é anı xá.

T'o la húnıdhı sɪ

De Beers lá hunıłthı xá ɾerıt'ıs betł'ályá dé ʔeyer ts'ɪ nake xayıé t'á kuę hegə gharé nanı ku hadzıl xá Gahcho kué ts'ɪ. Ke tł'aghé horetł'ı dé t'a ketł'a sɪ sel yé tthé ghá nats'édé hunıdhı.

Kuę hegə hunıdhı hél t'ánıłthá hunıdhén sɪ ɾłaghéɾadhél xayıé (xayıé 1-2) Ku nıdhér dé tthé luzé łə begħa nats'idé-u nɪ yaghé ts'ɪ hadı. T'atthé begħa nats'édé hası 5034 dıgı xayıé ku ts'én betł'a dé Hearne tthé luzé nɪ yaghé ts'ɪ hayé hunıdhı ɾeyı tł'a dé Tuzo begħalada hunıdhér nılé xá sɔlaghé xayıé dé. Sɔlaghé xayıé nudher dé tthé luzé k'é 5034 dodı, zéłk'edı xayıé dé Tuzo hıł begħalada ɾané xá. ʔłaghé ɾadhél xayıé ts'én tsambá k'é hoꝥa hahonıdhén hat'é hıłı t'áxa tthé luzé łə nıyé ts'elı dé dáɾanıłthá xa.

Nake xayıé tsambá k'é dąrékə dé harélyo ɾasıé nanéłá hel tth'ɪ nɪ tthé ch'alé t'a bedąnárélyé xa t'á tthé bets'ı sat'é hılé t'a hatł'ı xá hadı.

Ku Gahcho kué yénádíl hunídhí xa nakeʔadhel xaiyé dé dírí ʔáhnádé ts'én tth'í ní nanéjé ts'én ghaláda. Ku Gahcho kué ní hagé sɪ ye ku nadíl zéłk'édighí xaiyé to zéłk'éká zádheł xaiyé hanłthá hunídhén tsambá k'é dārékā dé zadi. Nadé ts'erét'ay k'é nanélyé chu camp ku ʔáłanált'é ja dé.

Lá k'é zake badi Gahcho kué ʔáłannádé tsén xadi dagaré badi.

Dené ʔerítł'ís nade halı begharé t'át'u zatthé lá hunídhí-u tth'í zénót'é dé t'aberélłı sɪ dené nırétł'ís hılchu sɪ (1 ts'ı 6). T'atthé nırítł'ís sɪ Gahcho kué t'a berélłı nılé sɪ la hındhı tthé tth'ı nadé boreťı sɪ la ɳóhut'eé dé zat'é ku beyé nadél tł'aghé,

Photo 2 Tsamba K'é Nút'agh Tthe Gahcho Kue T'alkéth

Photo 3 ʔél Láát'ı Hala –u, Kúé –u Tth'ı Ku Hádı ʔeyı Ts'ı ʔenéhrt'ıs

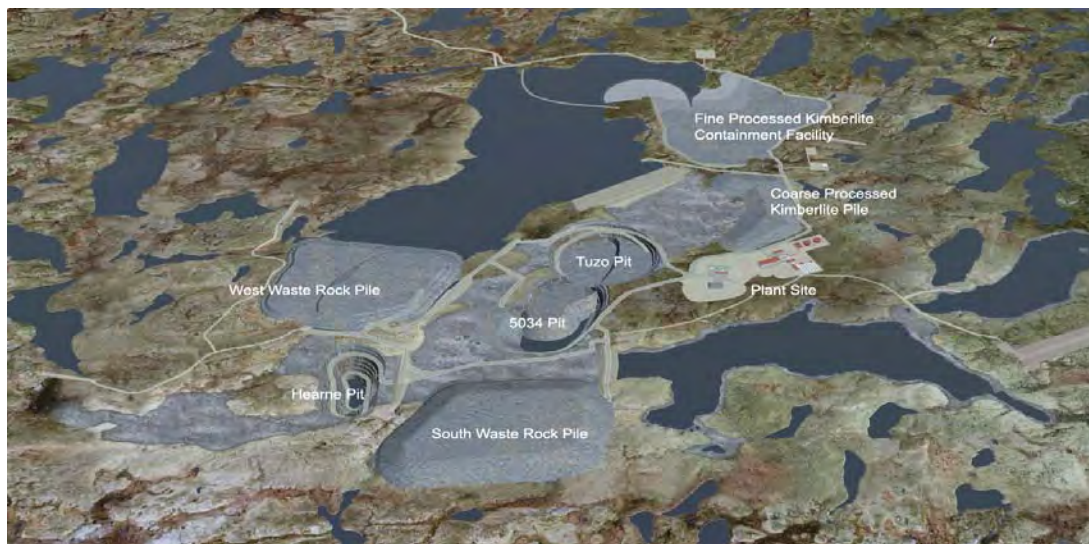

Photo 4 La Nedhé Hunjdhër Borét'ı Ts'ı ʔenéhrt'ıs

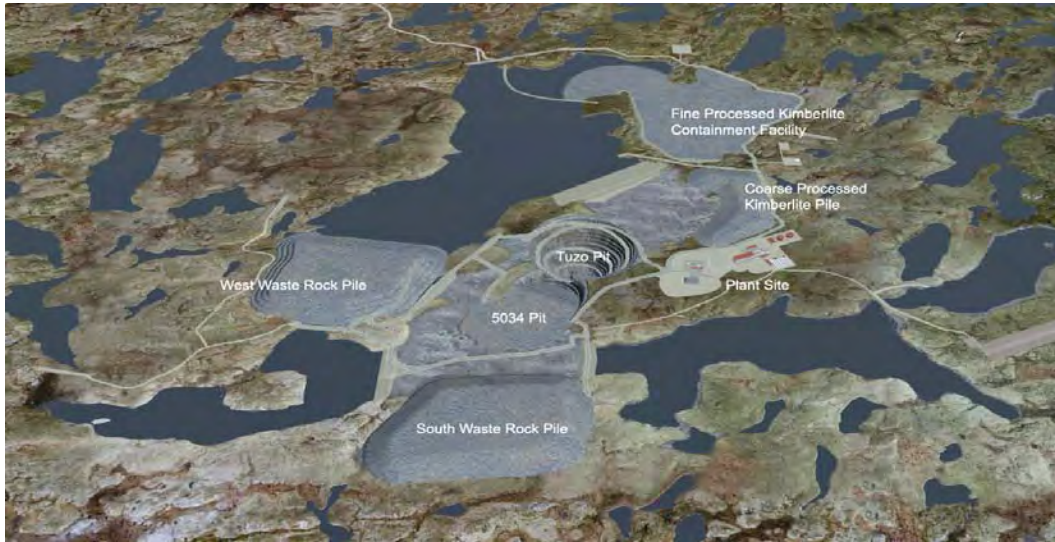

Photo 5 Tsambá K'é ʔénot'é T'at'u Ní Yaghé Nadzé Hél Ku Beyenadzíl T'a Ní K'é Gháládáh sí

Photo 6 Dırı ʔenéreht'ís Búret'ı Sí Gahcho Kue Senalya Tʔaghé T'abórel'ı

T'á tthe ch'alé chu hat'és kuí sǵ behél ghaláda

ʔásié ch'alé ǵa halyé xa tthe halyé nǵdher dé.

- Tthe ǵa nats'édé dé hat'és kiu, ní zéné ǵa halyé t'a tthe nezǵ hǵlǵ ts'én.
- Tthe t'a halyé sǵ ní daghé tthe ch'alé ǵa xa.
- Tthe luzé tthe ká halya dé thai ǵa tthe kué séǵǵ sǵ ts'ǵ.
- Lá hunidher dé bet'á nai ʔásié bech'óné jer sǵ badǵ xá ʔásié ǵa hel ghaláda bet'á.

Nǵ halya dé bet'á hajér

Bét'oréʔaǵlé

Ke t'ǵaghé t'a tthe nezǵ hǵlǵ sǵ hat'és, tth'ǵ thai beyaghé ts'én hadǵ. Dǵrǵ sǵ haréǵǵ halyé húǵdǵ tthe ǵa nts'édé hoꝥa. dǵrǵ tthe sǵ bet'a hat'ǵ xá ʔéǵ, Dykes Gahcho kué ghaláda sǵ. Tthǵ nǵa bet'á ní séǵyé-u tth'ǵ nǵa sǵ ní yaghé halyé nare nǵdzá xá ku bek'é ʔajá dé ku hǵlchu bá séhúǵyá ʔat'é. Nok'é tthe ts'ǵ natser bet'á nezǵǵlé.

Ku t'a nǵǵ sǵ bet'á satsǵn ts'ǵ natser duwé xa. Ku t'á dǵlá sǵ t'a tthe ch'elé nǵlyé hél nǵlyé xa.

Nǵ halya ts'ǵ tthe

Tthe ch'alé tthe bek'émǵ dé tthe luzé tthe hat'é hǵlǵ dǵrǵ beyé tthéluzé dodǵ. Tthe ch'alé tthe bet'á kelu, dykes tth'ǵ ʔéǵ haǵé-u nai dǵlá sǵ ʔeyerǵlé ts'én. Náts'én nǵdhǵ xá t'a tthe ch'alé nǵdal sǵ k'é. 5034 beyé nai thai beyé nádhǵ. yu naghe ts'én thai nǵdhǵ sǵ 90m ʔǵnéǵ thá shéth lat'é. Nazǵ thai sǵ 70m nréthá xá.

Nai nǵyaghé tthe sǵ béts'ǵ ní da de nezǵǵlé hatǵ tthe sǵ hat'ǵ tthe sǵ ku káʔané ch'á xa badǵ. Dǵrǵ tthe sǵ sel4ye-u ní yaghé nátsagh xá t'a nǵyaghé ts'ǵ tthe halyé nǵhǵt'é de hadǵ.

T'a hét'oréʔaǵlé sǵ tthe serǵdhén kué ts'ǵ

Tthe séǵyá tthe

Tthe beyé tthéluze halya t'ǵaghé tthe sǵ thai lat'é. Nok'é dǵrǵ tthe sǵ nechá dé ʔedǵ beghalada.

- T'á tthé bedí sɪ nɪa nechá choilé nɪ nechá dɪrɪ t'a nɪ sénályé t'á nɪ kuę hólá nɪ sɪ.nɪ sɪ tth'í t'á tthé nɪdhír sɪ hel nɪlyé xá tth'í nɪ sɪ 5034 yénádzá tthé ch'alé hél shéthlatzé kóna dechén hanarélthá .
- Ku nɪ thɪ nechílé sɪ ku hel ɾeyɪ sɪ ɾásié bet'á deká ɾat'í sɪ t'á hílchuzéyér ts'í ku hełt'u t'á hílchú t'á bek'anɪ kuę ts'én natdézɪ ɾénqhot'é dé Hearne tthé halya sɪ yelyé xa.

Ku sénálɪ

T'á ku hél ghaláda sɪ tthé k'atsɪ sɪ ɾáɭanɪ ku t'á hat'í ɾat'é senálɪ xa hadí. T'ánéłt'é ku nɪlé sɪ nɪ bedí ʔané nɪ thɪ hél nɪyaghé nalyé tth'í nɪ sɪ tthé sel'í sɪ ts'élé hél tth'í ku hɪlé dé t'a ku serǵdhén sɪ ts'í kut'a hat'í k'ek'aré hat'u beghaláda ɾat'é.

T'á tthé ch'alé chu ɾásié hel séłɪ

Tthéluzé hél ghaláda sɪ ku chu tth'í ɾásié hél séłɪ sɪ ɭá choilé snɪ.

ʔásié ku yedhí bet'á t'a tthéluzé tthé t'á nalt'és bé ká háleyé. Haréłyq t'a ɾahát'í sɪ nɪ t'á bedí sɪ t'á tthé serǵdén kó tthé séłɪ ts'élé hatléhílé dé tth'í t'a tthé nɪlyé sɪ ts'í ku hɪchu sɪ hél snɪ. Tthé sel ya sɪ nɪ ɾaké thɪ lat'í dzɪ kanéłt'u ɾásié tthé hel séłɪ ɾat'é k'ek'aré sénálɪ badí hél.

Ku dɪrɪ hat'és kué sɪ t'a bet'á ɾásié dédgħ ɾat'í sɪ bet'ahat'í snɪ ku héłt'u sɪ t'á hɪlchu ɾeyé r ts'í t'á ku sreithén kuę ts'én to nɪ t'a halya yenádíl xa.

T'és chu ɾásié bet'a tthé séłɪ sɪ k'ek'aré bet'a hat'í sénál ɪ-u. Hat'é hɪł haréłyq ɾat'é hɪlé nɪ bedí ɾajá dé selyé haduwé dé ɾásié yédıl-u t'á hat'í ɾadél sɪ ts'én nalyé xa hadí.

Bégha thené t'á ɾásié ch'élé bedí

Tthé ghá náts'édé sɪ begħa thené ɾásié bedí sɪ tthé serǵdhén kuę, dɪrɪ t'a sɪ ,ber,tsá kué tth'í t'a be bet'a ɾásié thédhí sɪ chu badí. Nɪ t'a ɾaɭnɪ sɪ t'és dogħ chu glycol. ɾaké nɪzq séł yé xá t'a ts'én ɾaldé sɪ hayí lé xa. T'a bek'orék'á haduwé hɪlé sɪ bek'orék'á-u , ber sɪ,nɪs sɪ kukilé yélyé t'azadél sɪ ts'én nalyé xa ku nɪ bet'a hunıláılé sɪ nɪ yé hetsagh xá tthé nɪlyá hel.

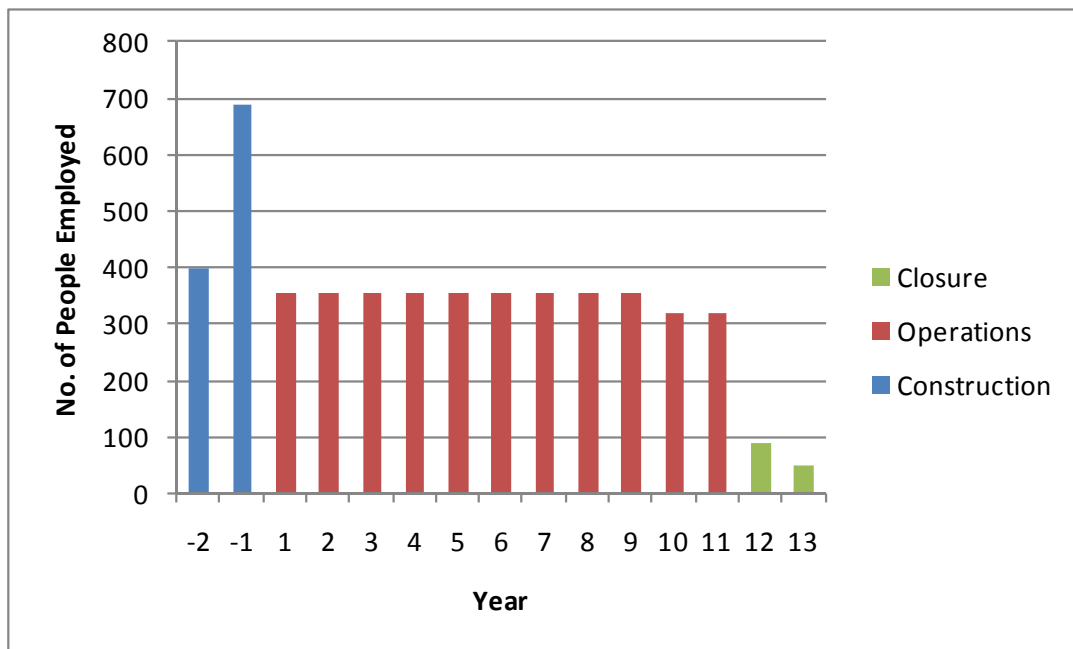
Tsá kué sɪ dɪnqna ts'én kóna ts'én naké Dené nadé sɪ ts'í sreıdhén dɪrɪ ku sɪ t'a ku serǵdhén sɪ ts'én het'í ʔeyer ts'í t'a hat'és kué kadıl nɪ nɪ tthé halya yé nadıl nadés dé.

Dené lá k'é nadé

Lá hqł

De Beers t'o lá nedhé hunídhér dé dıŋona dené la k'é nadé sı-u tth'ı t'at'u dené lá k'é nadé t'ánełt'é sadı-u Dené nanı lá k'é nadé sı tth'ı nanı t'á ʔeyer lá nadé huli t'aréłtth'ı chu ʔałnı dırı dené lą nadé xa séhúl yé.Dáꝥꝥı dené t'ánełt'é nadé sı bebá ʔałnı.

T'ánełt'é Dené ghálána hası kuę hegá ghá nqđher dé tth'ı tsamba k'é dąrékđ dé.

Tsambá k'é t'anıthá hóꝥa hası ʔłąghé ʔadhél xaiyé ku.u nunídhér dé kqnoná ts'én łaisđ ts'én naké dené ʔané xa lá ʔeyer dé Dené lá k'é ʔéłnadél Bewudés ché nanı nadé sı chu ʔałnı.

Ttheluze k'é tthé harélyq halya dé łqnoná dené laé k'é nadé xá dırı Dené sı t'a tsambá k'é sehulé bedąrékđ de ʔałnı.ku nonídhér dé nakéʔadhél xaiyé chu kaghéʔadhél xaiyé hadı.Tsamba k'é dąrék'đ bet'ąghé dé nona Dené la k'é nadé xá ku kązıl Gahcho kué yé ʔaké ʔałnı.

ʔerítʔ'ís serídhén

Diri lá ghaláda hasi Snap lake t'at'u ʔerítʔ'ís gharé ghaláda sɪ k'ɪzɪ ghaláda hel tth'ɪ Déné ʔásié tsídhí yeghə nanidé gharé ghaláda hoʔa diri,yati thela gharé,sehulyé.ʔake t'at'u hasi gharé hadi.

Déné la k'é nade hasi De Beers Canada Inc Bévúldésché ts'ɪ yalmɪ xá.. Diri Déné sɪ Snap Lake ghaláda chu Gahcho kué ghaláda ts'énɪ ʔat'é. Naké Hayrɪlá thela sɪ hél ghálaná ʔa ʔedzà nené k'é nádené dené benirétʔ'ís xa.ʔłaghé Déné sɔłíné yati tth'ɪ ʔłaghé dené ɬchə yati ts'ɪ. T'ə thené ʔásié ghálaná háł ʔasɪ behel ghaláda tth'ɪ t'ə hunɪłthɪ horélɪ sɪ bets'édɪ dené ʔedzà nené nadé sɪ.

T'ó lá nedhé hunídhɪ Déné lá ts'én ʔéłká nadíl hat'é

Kuə haɣə betthé sɪ De Beers sɪ dené la k'é nɪlé héłt'ə dené t'at'ɪ la thela sɪ k'órélyə hoʔa tth'ɪ lá ts'én ʔéłká nádíl.ʔeyɪ gharé t'at'u Déné la nadé xa sɪ sehulyé. Lá nedhé hunídhɪ dé Déné nakeʔadhélé sadzɪ lá ghaláda hel naké dzárékə t'áréłtth'ɪ.Déné sɔłíné ts'ɪ Déné dené sɪ bech'aníé hadi xa lá k'é nadé dé.De beers sɪ t'ə lá k'é nadé sɪ yeba ts'erét'ay ye nadíl sɪ nałmɪ lá chu bekuə ts'én nadíl sɪ. ʔa ʔedzà nené ts'ɪ ʔalmɪ.

Lá Déné bets'édɪ,kuə lá Déné bá

Lá k'é ghaláda hunídhɪ dé Déné yeyénadé kuə-u t'a dené nadé xa sehulyé ts'ékaí.T'átthé sɪ dené dé sɪ horɬhílé helnaké dené ʔłaghé nats'ékɪs kuə nadé hel nadezɪ dé thené nakɪs ʔané xa.

T'á Déné chélyɪ sɪ chu t'á Déné nakɪs sɪ ʔéyer ts'éts'éłt'íu hailé.Dené ber ghə chelyí sɪ Déné ts'ɪ ʔané ber tth'ɪ hɔłɪ.Sə kuə hoʔa xa.De Beers sɪ bela k'é hoʔa sɪ ʔásié ts'edə chu ts'éłt'uí ch'él t'ahat'ɪ hoʔałé la k'é nats'édher dé.Lá k'é sɪ tth'ɪ ts'uł ch'oílé-u nadáɪt'á hoʔałé tth'ɪ Déné k'ádaɪdhɪ-u kó dené k'énədhɪ hoʔałé ch'azɪ nanet'ən.Lá Déné sɪ tth'ɪ nalze hoʔałé-u jéth head hoʔałé t'ats'én lá hóʔa ts'én.Dené ʔéłk'íth dzírélɪ hoʔałé.

Déné ʔéyá ʔá dé Déné selɪ kuə heʔə hél tth'ɪ hɔł'adhé ʔéyá ʔá dé Bewuldés ché ts'én helkí xa.

Dené lá k'é nilyé

De Beers Dené lá nadé xá dené nerít'ís, honéltén hel Dené sòhné ts'í dené ʔaíni. ʔerít'ís kué dathela sɪ hél gháládá-u begħa yhené sɪ ʔaínedher ts'í ʔerít'ís kué dírí lá ɬa ʔéłk'ech'á gháládá thela sɪ hadí. Dené lá k'é nilyé tthé.

Dené sòhné nadé sɪ De Beers yehél ʔaké nezò yets'ení bebá ʔásié hanédhé ʔat'é. De Beers Dené yábá ghálaná dé ʔaké Dené nezò ʔédélna-u lá nezò dené ts'í xa dené ts'éni hát'é. Dené nezò lak'é nadé xá dené lá ha honéltén, t'at'u nezò ʔéghéna –u, dené lá kué ts'í huli bes'édí lá dené dǎł sɪ. Ts'éku, dǎnéyu harélyò ʔéłk'íʔł bets'édí lá chu ʔats'édí.

De Beers ʔerít'ís begħaré ʔedzá nené k'e yaghé gháládá théltsɪ gharé la hoʔa hadí.

Dené lá ʔéłk'ech'á thela sɪ ghálaná xá hoelt'én t'a lá hoɬłɬ gharé dírí dené sòhné hayorłla nadé sɪ hél. Lá godhé xá dené honéltén, dené tsambá hadí tsambá ɬa halé dé tth'í hayorłla ʔerít'ís kué dathela sɪ bets'édí hél gháládá t'á dené sòhné nené t'á behél gháládá sɪ.

De Beers dené lá k'é nadé sɪ beyatí t'á yati haduwé hílé tth'í dné chanié gharé dené lá k'é nadé honéltén, dené ch'anié hel gháládá-u.

Lá thá ts'én lé sɪ chu ʔaké nezò bedí hél gháládá hadí.

ʔerít'ís nedhé halí nɪ lé Snap lake gháládá hunídher ku tth'í t'á dené tthéné ʔásié t'a huníłther chu naní dené huníłthɪ horélɬ dé bets'édí dírí t'at'u nòt'á gharé Gahcho kué ʔeyí ʔaálá ʔerít'ís gharé gháládá xa. T'á dené thené ʔásié hółɬa sɪ tthé lá begorédzi-u t'á hayorłla ts'í dené nadé sɪ. Hayrłlá tǬchǎ ts'í tth'í NDílo, Detah, Yellowknife chu Łutsélk'é dené ʔéyer ts'í yu ʔané dené tth'í yunaghé dené dhu hél xa snɪ. T'á dené Canada k'é yaghé ʔásié nedhé hel ghálaná sɪ snɪ.

Kú hél ʔéghalada

Ku hél gháládá sɪ ʔaké badí ts'ídhí ch'á ʔásié hanédhé ʔat'é Gahcho kué yaghé t'á tthé luzé bech'audhé huʔa. K hel gháládá sɪ ʔaké t'á tsambá ts'í ku sɪ nɪ daghé ʔané ch'á ʔaké serǬdhɪn hat'é. Dá t'u gháládá hadé nats'én begħalada haʔa

- Nɪ kué sɪtsambá k'é ye tǬ'í ch'á badí xá.
- Ku sɪ t'a gháládá nené k'é ts'í hɪłchu hél sélyé ku ts'í ʔerít'ís gharé t'a behél gháládá ts'í hadí.

Dyke hałé ku hadzıl

Tsamba k'é hunıdhi betthé naké xaiyé t'á ku hadzıl ku hélt'ú t'at'ı ku theꝥa sı ts'én N11 hulyé ʔeyer ts'ı thené gahcho kué ts'én nat'ıı xa.ku ıalıé jade dyke hałé naké nuwé lane xá.Yu tthé nu sı t'á ku sérıdhen xá kuꝥazé hałé yé.

T'a ku hadzıl sı tthé ghı nats'édé hunıdhi.Ket'aghé nonıdher dé hałés kué hól chu ku hélt'u t'á t'á ts'én het'ıı sı t'á ku k'anı

Hól gháládá hat'és yaghé nıt'ıı ts'én sat'é hılé dé ka dııl nadıı.

Ku hól gháládá Lá nedhé gháládá k'eyaghé haꝥa

Ku hól gháládá sı ts'ı kuꝥazé kué.

Gahcho kué sı nai thené theꝥa ıané xá ku sélıı sı tthé ghı nats'édé bekuę bek'anı sı T'á ku hadzıl sı ku nezı ıat'é kądıl dé kué N11 hulyé yedıl ku hélt'u t'ahát'ı. T'á hól gháládá ts'ı kuꝥazé theꝥa sı ıaké badı hat'é dııı ku nezıılé dé kuꝥazé ye sı t'á ku kądıl nı sı bedıılne xa.ku hól gháládá sı ts'ı ıérıt'ıs nedhé thela gharé hadı.

Nı daghé kué sı tth'ı badı ku nı yaghé ts'ı ku senályé gharé tth'ı nanét'ı hoꝥa.

Ku hadı nıyaghé tthé halya bekuę sı

Lá hunıdher nıyaghé ts'ı ku sı t'a nıdaghé ts'ı tthé hályé sı ts'étt'ı ıalyé xa.dııı ku sélyé haduwé tthé ts'ı natsér t'a hat'é ıá neyaghé ts'én nat'ıı hel gháládá.Dııı ku sı bek'anı t'o busél ıı sı dı bet'a ht'ı xa.nııı nı yenadıl t'atthé halya sı nı ıalııı.

Tthé sérıdhen kuę ku hól gháládá

Ku hól gháládá t'á tthé sel'ı kuę sı nai t'a ts'ı ku nıyaghé tthé halya ts'ı chu kuꝥazé haıı kué.

Lá nare t'á ku hól gháládá sı badı

T'a harélyı ku sı lá haꝥa sı nare ku badı. Ku hılchu bebá séhúlyá t'a kuꝥazé kué sı ts'én het'ıı Gahcho kué nenék'é hadı Nadesı dé ku hélt'u ıá hılchu nai ku tthé halya sı nı yénadıl xa.

Ku hél ghálada tsambá kédarekʔa chu ní nánelyé

Dykes t'á Gahcho kué ku nadarélyé naí sɪ ku beyenádíl ʔaʔo tsambá k'é tthé halyé ghá nats'édé hū́. Hályaé dé thaílé ʔané ku kʔdzíl nɔ́ndher Gahcho kué yé hadí t'áníthá hunídhén sɪ dek'aʔo ʔané xa. T'ats'é dɪ sɪ Hearne tthéluzé harélyo halya dé ku b danarédíl xá ʔaʔo na ts'én tthé halyé nɔ́hɔt'é dé. tuzo ghá nɔ́hɔt'é dé t'a ku k'aní ní ts'í ku beyé dzíl xa.

Ku nɔ́ndher dé ní nanéjé ghálada t'a ku theʔa ní nare. Lué t'a nadé sɪ baséhú́l yá sɪ-u naí kué nanélyé t'á dé ku Gahcho kué yé nalbí ʔál né xa. Ní ts'í ku sɪ ku hélt'u t'á ku kʔt'í Gahcho kué yé k'édɪgʔádhé lédé ʔélk'ekaʔadhél xaiyé déku t'anélté ku nílé ní sɪ hanádé xá chʔa kué hél xadí.

Ku dágharé beyé ku nadél lájá dé t'á dykes halí sɪ nánelyé-u lué nade ba sehulyé xa ku nanát'íchu xá. Dés ts'azazé thela sɪ tth'í nazás ch'á badí ʔásié hané bek'é ʔál né t'a ku níl sɪ.

Darekʔa ní senályé

ʔaké t'at'u ghálada hasí

Dirí lá ghálada hasí nké ʔásié gharé lá hoé haʔa ʔaké bet'oréʔanedhé ʔat'é.

- Ní t'á bek'é ghálada sɪ ní bet'ahat'í lé dé dené senalyé-u ʔásié bek'é nanéjé hunídhí ghálada.
- Ní k'é ghálada sɪ lanohɔt'é dé t'at'u ní ʔélnalyé ts'en beghalada gharé lá ghálada ʔát'é.

Harélyo ghálada sɪ ní senálye ní nánelyé ghálada hel tth'í t'a lué bebá sehulyá sɪ ʔghá sélyé xá hadí thá bghá haʔa hadíhílé k'ech'andíé ku nare nade sɪ chu ʔats'édí.

Lá darekʔa dé chu ní senálné

sTthé hályé ghá nats'édé dé hū́ t'á nɪh zéné sɪ bet'a ní náné jé dé ha bek'aní xa, T'á tthé ch'élé t'a nilyá sɪ nadés dé t'á tthé nɪyaghé ts'í halya ʔénɔ́hɔt'é dé dirí tthé ch'élé beyenál yé. Tthé luzé k'é 5034 sɪ k'aljéné tthé beyénalyé sɪ ʔénɔ́hɔt'é tth'í ttheluzé k'e hearne hulyé sɪ tthé beyé naleyé hudhí.

Gháláda lá dodi dé

- T'ásié bets'ónejer sɪ nalyé xa lá bela dé.
- T'a nai ʔásié bét'ánáhat'ɪ haduwé hɪlé sɪ tth'ɪ nalyé hat'ɪ ʔásié sreɪdhen kuę ts'én kuę nedhé ts'én to hat'orésché hat'ɪ gháláda kuę xaiyé kélu k'é nalyé.
- Harélyo kuę-u ʔásié nálnélyé hél nai t'á nalyé xaduwé sɪ hets'aghé xá t'a tthéch'élé nɪlyé hél.
- T'a xá nɪ tí ts'ɪdher dé ʔásié ch'élé t'á hɪlchu kɪlé yélyé ts'ɪ t'á hat'ɪ hél gháláda kuę ts'én.
- Łué nadé xá sehulyé hel tth'ɪ ʔeyerɪlé sɪ degóth łué nadé hołé.
- Dykes nánélyé hat'é hɪlé dé ts'éthɪ yazé ku beghəlbɪ ʔalyé xá ku ʔəlan nátt'é ʔanádé ts'én ku theꝥa sɪ.

Naké sheth lat'é tthé ch'élé nɪdál sɪ hat'u thela ʔalyé xa t'á yunaghé ts'én sɪ ɭokɔná m hanréłthá-u t'á dáꝥ theꝥa sɪ ɭaɪɪnóná m hánréłthá xá. Tthé sɪ naretł'a-u nɪyé xá natł'ɪr ch'á naké m ku ts'én sɪ t'á tthé ʔésat'é hɪlé sɪ t'á tthé k'é nɪlyé xá nɪts'ɪdhi ch'a xá dɪ.

T'á tthé thai lat'é sɪ tth'ɪ néchá sɪ bek'énɪl yé xá nɪłts'ɪ t'á dzɪréts'ɪ ch'á, bé daghé tthé sɔghaɭɭa bek'é nɪdhɪr xá ɭaghé to naké m ʔanethá. Tthé ts'ó lat'é bek'é nɪlyé-u názás ch'á .

Tuzo tthéluzé k'é nadé bedərékɪ ʔeyɪ sɪ tthé beyénályé hailé ku beyénadɪł xá kɔnɔná ts'én sɔłá m nɪyaghé nɪłthá t'ó ku beyé nátt'ɪ sɪ

ʔeyɪ tthé hályé beghə ʔénohɔt'é dé xáɪ. Kú nɔnɪdher dé dɪrɪ hearne sɪ k'aljéné harélyo tthé béyénalé xá t'ánéłt'é nɪyaghé xá hunɪdhen sɪ ɭonóná ts'én selɔnɔna m.

Bénazɪ nɪ sɪ ku nare nɪ t'alkáth nɪlé sɪ k'ízɪ senalyé xá hat'é huli t'əanchay nánéjé xá borénɪlé Gahcho kué nare. ʔedzá nené yuzəné ʔeyɪlé tsambá k'é dalá gharé ʔásié nanéjé hél gháláda hézélzá sɪ gharé gháláda hulá'é t'á nɪ k'éxáláda sɪ ʔáts'édɪ. Kunaré nené t'á daniyé sɪ thené nanéjé ʔanádé xá nɪ selyé xa.

De Beers sɪ tsambá k'é dərəkə tɪ'a dé nɪ nané jé hél gháláda badɪ t'at'u bebá sehulyá gharé hat'é hɪlé dé ʔásié nezɔ hadé t'atthé t'at'u beghalada hanísɪ redɔ nayɪlé haduwé hɪlé.

T'á ʔásié bet'á harélyo ʔásié tsídhí

T'á ʔaʔo tthé gha nats'édé sɪ nɪ nechilé hasnɪ t'aniya sɪ(1,225 ha be gha thené ʔaʔo 853.3 ha tthéluzé k'é hoʔa sɪ ne chu ku yéʔásié nadé sɪ bebá hunilá gónɪ lá hoʔa sɪ 'tá hadi).

ʔétthen

T'áʔa ʔétthen bet'oréʔa sɪ

T'á Dené ʔétthen t'á hená sɪ dené ʔétthen gha nalze ʔat'é.ʔédzá nené dené sɔhné chu ʔeyilé dené sɪ yet'oréʔa dené bech'anié ʔat'é.Dené ts'ɪ ʔané Dené sɪ benié ʔat'é ʔeyɪ hɔh t'á daná hel tth'ɪ t'á naɪ ʔeyilé dené ku lá haʔa ts'én nídhɪl nadé chu ʔaɪní.

Dirɪr lá hunidhɪ sɪ dené ɪa yaghá nanidé ʔétthen bebá nézoɪ lé hunífhən ʔá. Dené yaghá nanidé sɪ ɪa sɔlaghé ts'ɪ ɪóná nené ku dirɪ ʔétthen ʔelk'e ch'á sɪ ɪalé ʔaja badɪ gharé had.

T'á naí ʔásié ghaláda bet'á ʔétthen bebá nezolé lé sɪ

ʔétthen sɪ dzírét'ɪ harélyo nené ts'én t'a xaiyé nadé sɪ ts'én tth'ɪ t'á beyas nilé tth'ɪ dechén yaghé nált'ɪ xait'ás ája dé ʔeyer narétyá behél xaiyé.ʔétthen harélyo nɪ t'át'ɪ t'á benɪ hɔh sɪ-u,t'á dejulí, t'ɪs dajɪ sɪ ch'á ko nok'é tth'ɪ nezɔ k'oréʔa xa nɪ t'at'ɪ snɪ.

No k'é yutthə hazu ts'ə ʔétthen sɪ ɪa nat'ɪ nok'é ɪalé net'ɪ Dené hená gharé naké lé dé ʔíá xaiyé ʔétthen ɪat'á ɪa het'ɪ snɪ. ʔétthen sɪ ɪa nilé dé yunedhí xaiyé de ɪalé nat'ɪ ku t'át'á t'é sɪ nok'é sine sɪ chu xaiyé nezɔ lédé ko nok'é tth'ɪ nɪ k'orék'á de chu ʔat'é. Harelyo nené k'é ʔétthen dek'áʔo ʔaja snɪ nɪa nené ghaláda dodɪ hulɪ nare tth'ɪ Dené nade le sɪ chu.

T'á chu ʔat'e sɪ ʔétthen nedhá hulɪ t'á beyás nilé nené ts'ən ʔelkánál t'í ʔat'é xaiyé ,sine chu ʔaɪnɪ.T'á nené ts'én nat'í sɪ Dené hayorɪa nadé sɪ gá hut'í, Dené nalze k'é haʔa sɪ tth'ɪ nokk'é jéth Dené kuɛ dalá sɪ nok'é tth'ɪ tsambá k'é ghaláda, tthé kónídhén dené nadé k'é.Lá gha náts'édé ʔétthén nené k'é bet'a ʔétthen t'at'u chélyɪ-u thélkés tth'í nezɔ k'oréʔaɪ lé. Nok'é ʔétthén lá k'é Dené nadé ts'én nídhélé dé tth'ɪ neljer t'a nezɔ chélyɪ haduwé.ʔétthen sɪ dzíthéʔas dé ʔétthen nátserlé ʔatɪ betth'í sɪ nezɔ chélyilé dé.

ʔásié ła zétthēn bebá nezǵlé t'a sɪ

- ʔetthēn bēnié łaǵlé dé xaiyé chu tth'ɪ zétthēn ɹazé t'ǵnélt'ɪ nɪk'é dídél gharé suená dé ko.
- Nok'é xaiyé yáth deka dé tth'ɪ yáth bélu dé zétthēn shéréǵkɪ duwé héltǵ'él dé tth'ɪ benié sɪ bebá borénɪlé ko chélyɪ xá.
- Nok'é tth'ɪ kak'áth t'át'é ɹǵgha ɸuk'é ɹátǵlé hél tsɪ́ ła natǵ'ɪ, tth'ɪ ɹǵgha yáth naghǵlé bet'á zétthēn beni gha chetǵ há borénɪlé. Dɪrɪ hájǵ dé zétthēn beyas nɪla dé zétthēn ɹazé t'ǵnǵlyǵ gharé xádɪ tth'ɪ zétthēnsɪ betth'ué ła cho hailé.
- Déjǵlé k'izǵ gu ła dé sine ts'udai nezǵ beyás chélyɪ haduwé, zétthēn bet'á nezǵ chelyɪ hauwé hél nezǵ théltés lé dé xaiyé xá bek'á dodɪ snɪ.
- Dené ła ɹelk'éch'á dené dǵl sɪ hulɪ zétthēn k'aǵɪ chu t'at'é thát'in hǵl.

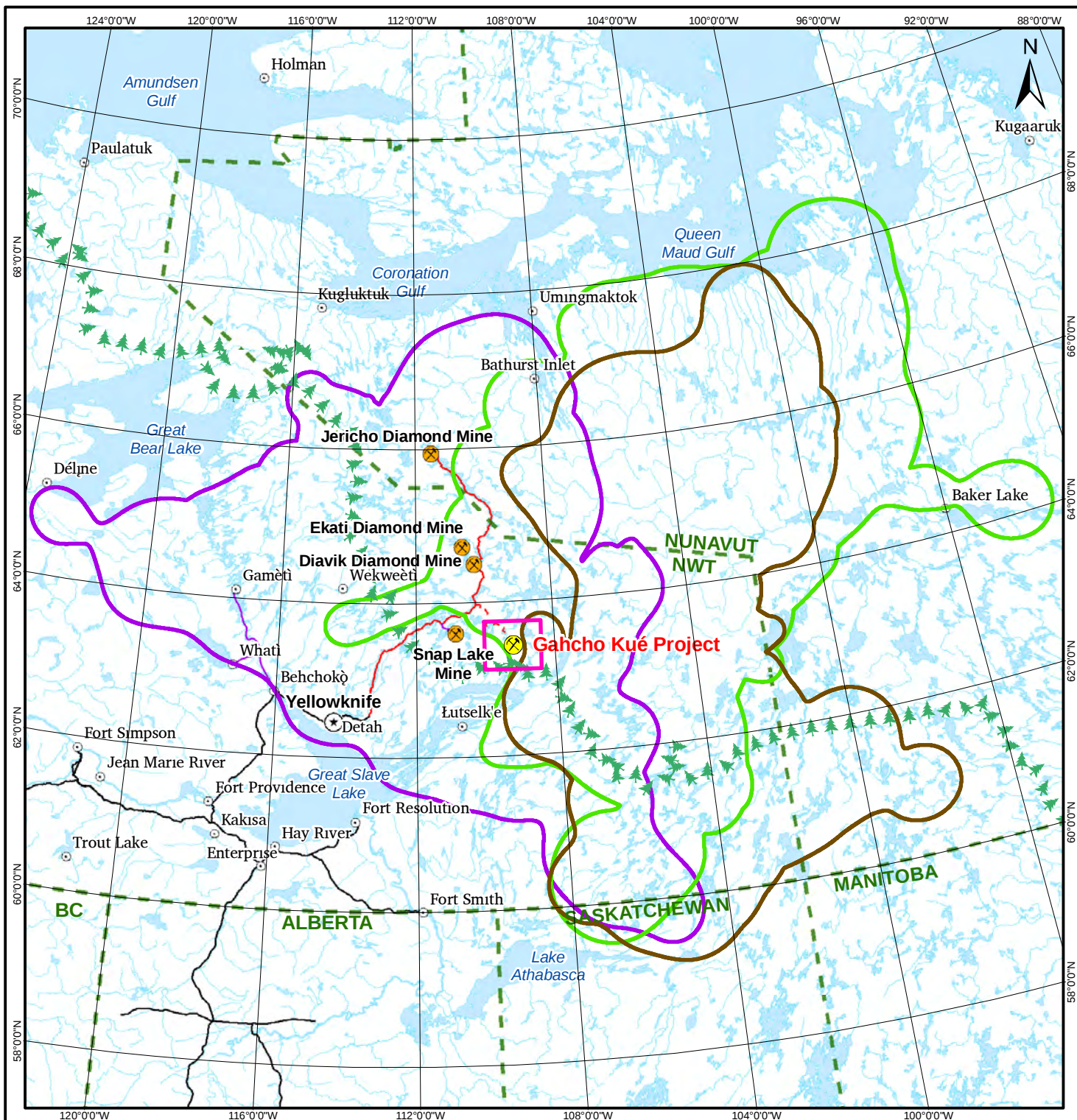
ʔétthēn chu Gahcho kué lá k'éhoꝥa

T'á zétthēn gháláda ts'ēn nɪdhílé sɪ Bathurst ts'ɪ zétthēn ɹát'é be nazǵ ɹeyilé zétthēn sɪ Ahɪak, (Eueen Maud) chu Beverly hulyé zétthēn ɹáts'édɪ (Figure 6) k'e borét'ɪ. Dɪrɪ Bathurst zétthēn sɪ harélyǵ nené k'é dzírét'ɪ ɹat'é de chené yaghé hulɪ ts'én. Bathurst ts'ɪ zétthēn sɪ dek'áɹǵ ɹajǵ ts'udǵá nunilé choilé badɪ gharé t'ǵnélt'é nɪlé nɪ hultǵ sɪ 203,000 ts'ɪ 55,600 hanélt'é já 1986 net'ɪ ts'ɪ 2006 xaiyé. T'ǵnélt'é hulka ku 472,000 zétthēn 1986 bétǵaghé 128,000 2006 hanélt'é já. Nade hulka ku ʔégēs za2009 ku t'ǵnélt'é sɪ 31,900 snɪ.

Nók'é zétthēn lá k'é nare harélyǵ xaiyé gharé nadé yutthē naltǵ'ɪ ts'én beyas nelé xǵ nǵdher dé k'ǵnɪ naltǵ'ɪ. ʔetthēn huka gharé xaiyé k'ǵnélt'ú sine dé hǵl ła nat'ɪ nók'é łaǵlé nat'ɪ.

Dɪrɪ lá gháláda nǵt'ǵ sɪ t'at'u bebá nézǵlé sɪ yu ɹané tthéluzé ts'ɪtsambǵ k'é holǵ sɪ k'izǵ ɹélélt'é xá ɹedzǵ nené k'e xádɪ. ʔetthēn dɪrɪ nɪ 400 h ku ɹǵǵlyǵ nɪ bek'é gháláda t'á zétthēn yek'é hat'ɪ hailé. ʔétthēn sɪ 15km ku lá k'é sɪ nare nɪ t'át'ɪ hozaǵlé kunaré sɪ nɪ selyǵ t'á ɹásié dǵnǵché ɹat'é hɪlé chu snɪ. ʔétthēn beníé naí hǵl dodɪ ɹané xá be ła hǵl t'ók'élasɪ nené k'é.

Bés chené cho tth'ɪ xaiyé kulu k'é nanátǵ'ɪ xá t'a ts'ɪ sɪ Tibbitt ts'ɪ Contwoyto tth'ɪ(Tibbitt ts'ɪ Mackay Kué) dɪrɪ sɪ bet'á t'át'u zétthēn naltǵ'ɪ nɪlé sɪ ɹedǵ ɹané xá k'éǵl ledé nakeɹadhél dzírǵká t'o xaiyé kelu bedáharékǵ dé ts'ɪ bedǵrékǵ ts'én hadɪ. Kué halé hunɪdher dé béschené cho ła notǵ'ɪ xá ɹeyɪ betǵǵ dé hanǵnɪ cho hailé. Lá gha ɹénóhǵt'é dé t'a tthé ch'élé sheth lat'é nɪlyǵ sɪ t'á zétthēn begǵa nɪ t'át'ɪ nɪlé sɪ hulé ɹané xá t'ǵnélyǵ nɪ sɪ 300ha snɪ sheth lat'é.

LEGEND

	Gahcho kué lá ké hóʔa		T'a ku húht'ir sí
	Dq tsambá k'é hoʔa		T'a ku thelay sí
	Já ʔedzá nené xa kuʔ nedhé xa hultá		Ł T'a t'ule héhtu sí
	T'á dené nadé sí		T'a dechén bane
	Kélú nedhé		Ahiak ʔetthén badí k'é
	Xaiyé kélu		Bathurst ʔetthén badí k'é
	Tibitt ts'į Contwoyto ts'én xaiyé kelu		Dezj nené zétthén hadí k'é
	Xaiyé kélu		ʔetthén t'a nené nadé sí badí k'é

NOTES

Base data source: The Atlas of Canada; Derived from GNWT - ENR Data

GAHCHO KUÉ PROJECT

Xay Hant'ú T'a Bathurst-u, Ahiak-u tth'į Beverly Ts'į ʔetthén Noht'į Sí

PROJECTION:
Canadian Lambert Conf. Conic

DATUM:
NAD83

Scale: 1:8,000,000
100 50 0 100
Kilometres

FILE NO:
KLOI-07-030-GIS_DENE

DATE:
April 6, 2011

JOB NO:
09-1365-1004

REVISION NO:
3

OFFICE:
GOLD-SAS

DRAWN:
ANK

CHECK:
JV

Figure 6

Ku t'at'é sɪ Gahcho kué ku yé

Satsan het'el dé beler nɪts'í kané t'á tthé sélɪ kuɛ ts'ɪ béschené leré Gháládá chu ts'ér dzírét'sí chu ɹáɪnɪ. Ts'ér sɪ tth'í kuyé kat'ɪ-u naɪ nɪk'í t'í sɪ yath kué t'ó nɪ k'é ku dé naɪ déstsələzɛ dzírɹasɪ ye káɪbɪ xa. T'á lá k'é hoʔa nare kueʔaze thela sɪ ye satsan ts'ɪ nátsɛr t'ánélt'é satsan tsɪ nátsɛr dé nezólé dé ts'ɪ reit'ɪs thela gharé hadi. ʔake nanét'ɪ t'ághé t'ánɹɹɪts'ér sɪ natsér choilé.

Ku Gahcho kué ku sɪ hadzɪɪ nɪ horét'ɪ ts'én t'á tthéluzé tthé ts'én. Kághaé ts'én nɪ hayé xá ttheluzé tthé hɪlchu xa. Tsambá k'é gháládá sɪ dɪrɪ 5034 sɪ nɹhót'é dé tthé t'á halya sɪ beyénályé xat'é k'ájéné dɹnéɹɹa kuk'é snɪ. Bét'aghé dé dɪrɪ Hearne hulyé sɪ tthé nayé hel tth'ɪ hku beyenadɪɪ . Nadé ttheluzé ghɹ nats'édé sɪ Tuzo hulyé sɪ tthéluzé k'é sɪ tthé beyénályé hailé ku t'á beyédɪɪ t'á ku hél gháládá bek'anɪ sɪ ts'ɪ beyédɪɪ ku héɪt'ú t'á ɹálné hat'é. Bénazɪ nɪyaghé ts'ɪ ku sɪ bebá séhúl yé xá Tuzo nɪ halya sɪ yé ɹáɪnɪ. Dɪrɪ ku sɪ beká satsan ɹéɪk'éch'á beká hɹɪ dé ku nezɹ ɹazɪ kué hadé nédáth hat'é. Dɪrɪ tthéluzé k'é chu hearne tthéluzé k'é sɪ ku beénádél t'á dé karɪthá Gahcho kué k'é. T'áɹt'é sɪ Tuzo sɪ ké t'ághé ts'ɪ nɪyaghé tthé halya t'ánɹthá sɪ 285m haɪthá tth'ɪ Hearne hadé 130m nɪthá ku ɹazɪ nɪ yaghé tthéluzé tthé thela ɹát'é snɪ. Karɪthá duwé sɪ bet'á naɪ ku dághé ku sɪ bat'é hɪlé.

Sátsan benihɹɪ ye t'át'ú ku t'at'é nɪlé sɪ Gahcho kué ku yé ɹerit'ɪs nadá halɪ net'ɪ lá betthé lá nɹnt'é dé chu. Gháládá sɪ bet'á ɹásié ts'ɪdhí dé xá nét'ɪ gharé tthé halyé t'á,ku híchu sɪ kuhéɪt'ú t'á,ket'aghé tthé hályé ghɹ nats'édé,tth'ɪ tthé ch'élé t'á nɪyésɪ t'á ku hɹɹá nɪlé sɪ nɪlyé xa tth'ɪ t'at'ú dés tsélɹazé dzɹɹɹánɪ sɪ ɹedɹ ɹané hél tth'ɪ ku k6dzɪɪ tthé ɹaké ɹésát'é hɪlé dé badi. Bék'ónetá gharé ku t'at'é sɪ net'ɪ lá hunɪdhɪ natthé tth' ku yenɪlé dɪrɪ satsan bet'á ku nezólé ɹané hadé t'azá hunɪá sɪ bék'ré ɹa

Gahcho kué gháládá satsan tsɪ ʔéɪk'échá deddhay ɹané xa Gahcho kué hat'é huli hué chu t'á ke nadé báɪt'é hailé.

ʔásié neyé dé keyaghé benɪ hɹɪ ket'óghé –u bét'á hát'ɪ ɹásié ɪɹ ɹané né gónɪ kuyé hunɪdhɛnsɪ tthé nɪyaghé hályé chu tthé nat'és dé Gahcho kué yé hadi hané hunɪdhɛn dé ɹaɹɹ bek'ónetá hoʔa ɹaké lat'é hɪlé dé. Satsan tsɪ ku ye sɪ ɹáɪt'é ɹat'é t'át'ɪ

Satsan tsɪ hanét'ɪ sɪ chromium,iron,zinc,copper,tth'ɪ lead hat'ɪ tthé tsɪ sɪ tthé halyé hél naɪ halyé hát'é tthé ts'ɪ. Ku ts'ɪ ɹérít'ɪs gharé gháládá sɪ bebá yati halɪ ɹaké bek'ɪzɪ gháládá ku yé hat'ɪ ɹásié beka ɹá dé t'á kuyaghé nadé sɪ bebá hunɪlá ch'á. Dɪrɪ lá ghɹ ɹénɹhót'é dé ku haréɹɹ Gahcho kué yenádél satsan tsɪ sɪ ku

dáʔarǵtsér t'ásichromium,iron,cadmium chu copper t'azat'é sǵ tthé ghaláda tsǵ
ʔané ʔat'é benaré ku t'a bek'é ghaláda hǵl hat'é hǵl ku tsǵ ʔérǵt'ís hǵl ghaláda
gharé hadi.ʔéyǵ sǵ begħa nehǵl hadi háhulat'é Gahcho kué t'a ke nadé sǵ yet'á
ʔéséné hoʔaǵlé

Gahcho kué keyaghé ʔásié daná sǵ suwéná dé net'ǵ

Ku ʔedǵ laǵá dé hué bet'á nezǵ heniáǵ nexá begħa thené ke guh,kédlaré hát'ǵ sǵ
ʔats'édǵ.Ku ʔaké bénonetá gharé kaghé tthé ts'ǵ satsǵan tsǵ boréǵ sǵ tthé ghǵ
nats'édé bedǵrǵká tǵ'aghé sǵ copper,iron tth'ǵ strontium. Dǵrǵ satsǵan tsǵ ku ye
natsér dé bet'á Yunedhé thá de hulu keyághé t'adená nadé sǵ chu t'ǵanchay
danǵyé sǵ bet'á tsǵdhi xa dát'ǵ satsǵan tsǵ sǵ hǵǵ.

Dǵrǵ nai satsǵan tsǵ Gahcho kué kuyé hǵǵ dé bát'éhǵlé snǵ. Gahcho kué yé ʔǵǵ
copper chu iron.Copper sǵ ku yé hǵǵ ʔásié bet'a sánádhǵ hǵl kuyé ʔéyǵlé ʔásié
ʔǵk'éch'á ku yé hǵǵ snǵ. Copper sǵ kuyé ke tǵ'aghé sǵ nátsér tthǵ iron sǵ natsér
chiolésǵ bet'á hué sane hǵl tth'ǵ kehǵúʔǵ bóret'ǵ choǵlé net'ǵ hadé dené naghé
t'a.Satsǵan tsǵ strontium sǵ ʔaké badǵ hel ghaláda xǵ hué bebá t'at'é lasǵ
hadi.Gahcho kué nare t'a kénadé sǵ ʔaké badǵ ku hel ghaláda t'á satsǵan tsǵ ku yé
ǵá nezǵlé dé.

Ǵué, t'á hué nádaǵ Gahcho kué

Kué haǵé hunǵdhi hel lá ghaláda

Gahcho kué ys chu ku benaré ye ku dálá sǵ yé hué ʔǵk'éch'á nadé snǵ t'át'ǵ hué sǵ
hǵʔané,hǵ tsóʔaé,yutthǵ tsǵ ts'ǵt'ǵ,northern pǵke,burbot,lake chub slimy
sculpin,tth'ǵ nǵnespine stickleback

Gahcho kué yé hué ke nádaǵ sǵ nené ǵǵ hǵlé ʔané xǵ dǵrǵ tthéǵ k'é ghǵ nats'édé
nǵhǵt'é ts'én.Dǵrǵ kué tsǵ ku ǵǵ hǵlchu tthé ǵlé sǵ ket'aghé ts'én t'á tthé hǵlyé.
Ku hadzǵl tthé sǵ t'á hué nadé sǵ (ke hályé dǵ.)

T'ǵnǵǵǵ ku hǵlchu sǵ 436 ha hǵǵǵǵ nǵ sǵ bek'é ghaláda hel hǵǵǵǵ hǵǵ ʔedǵ
nalyé hǵl. Ǵué nadé bá sehǵlyé tsambá k'é dǵréǵ dé.83ha nǵ hǵǵǵ sǵ k'é ku
hadzǵl xa tth'ǵ ʔedǵ haʔǵ ʔané ghaláda t'á Gahcho kué ku nadǵl betthé.Dykes t'á
ku dǵǵǵ sǵ nai ku tsambá k'é tsǵ thené thǵǵǵ sǵ nadés dé séǵnǵlyé ku ǵadǵl
tǵ'aghé.

Gahcho kué ts'ǵ yaghé ts'én ku sǵ karǵthǵlé hel ʔéyǵlé ku ts'é ǵ.ku dare
t'ǵǵthéth sǵ 4km Nedaré 4m karǵthá.Dyke t'a ku bedǵǵǵ ʔéyǵlé ku chu
ch'ǵǵ.Dǵrǵ ku sǵ Gahcho kué k'é sǵ ka ʔǵthá ʔat'éhǵlé.T'a t'ǵ hué nadé sǵ dǵrǵ kué yé

hat'í cho hailé nai lué hoʔí xaiyé-u sine kudé northen pike, Arctic grayling chu burbot lue hulyé nadé tth'í t'á lué nechilé sɪ chu.

Lá gháláda nót'é dāréka

Tthé hályé nót'é dé ku Gahcho kué yé ku nádíl hat'é.ku deyé nádíl dé k'edíghí xaié lede Łoká xaiyé bega haʔa.Dykes nánélyé hilé nai ku yé sɪ lué k t'at'é nilé sɪ hanádé xa lá tthé.

Ke yaghé t'a hunt'é nɪ lé sɪ zedq ʔané hél tth'í ku yé bet'a ʔásié neye benɪ lɔ ʔané hél chu ku t'at'é nɪ hat'é hailé. De Beers sɪ ʔaʔo daghré yernírnɪ ʔat'é hilé ʔaʔo ye nonetá hoʔa ʔaké t'á nadher hasɪ t'ohadɪ sɪ 2011 xaiyé hunídher dé.Dırı gharé t'a nezq hailé sɪ ku bet'á ʔásié daná sɪ. Dagharé bek'ónetá gharé bulʔa dé ku ʔaké t'at'é sɪ.

Dırı gháláda bet'á nɪa keyaghé nɪ halé sɪ t'áts'én ts'én théʔa hadi t'e thai chu tthé chéle nilyá. Ket'aghé nɪ sɪ. De Beers lué bá honɪa dé tsambá nilé lué hél gháláda t'at'u sughá hasɪ Sénályé lué hel gháláná dené chu DFO hulyé sɪ tth'í t'a ʔeyilé dené behélnadher sɪ chu.

Gahcho kué ghá thené ku thela sɪ ku/lué bá honɪa dé

Gahcho kué t'a theʔa sɪ Lockhart dé ts'í helɪ yutthé ts'én łaisdɪ-ɔná dechen ʔaʔthá kuʔazé ka Húʔı kırı lake ts'ı nonılá kué kaʔı. Nonılá kué sɪ t'a ts'én sɪ Lockhart dése t'á ts'én sɪ ku nedhé kué ts'í kaʔı ʔat'é (Figure 2 ʔérítł'ís boreť'ı).

T'á la halé hadé Gahcho kué ts'ı ku lɔ hel gháláda tth'í ku hadzıl lá ghá ʔenqhot'é dé ku beyé nadzıl. T'á ʔásié kaghé ghá naidé sɪ Gahcho kué yaghé dés k'é hunılá dé há dırı gháláda bet'á

- Gahcho kué ts'ı ku hadzıl ghá nqdhé dés t'á nıʔı chu lu thela sɪ t'at'é.
- Ku hadzıl de Gahcho kué ts'ı nai ku t't'u hetł'él nɪ sɪ zedq ʔané kué halé-u tthé hályé begħa ʔenqot'é ts'én bet'aghé nqnt'é dé ku beyénádıl.
- T'álkɔ ku t'a yaghé nıʔı sɪ bet'á lá t'á ʔásié ku ye já dé bet'á ʔásié tsídhı gonı lué chu ʔásié ke nadé sɪ ʔaʔnı.

Begħa thené dykes halé ku ʔelch'azı ʔané xaGahcho kué k'é gháláda hat'é sɪ ch'azı hat'é.Hályá dé bet'a nai ku thela sɪ ku lɔ ne-u lué łatłı dzırél ʔıl sɪ hat'é hailé ku ká. Bet'a t'at'u hunılá gháláda dé dek'aʔqʔal né sɪ ghá nehél hadi xa.

Ku ła nílí

Ku nílí sɪ Gahcho kué ts'í t'á kɪlɪsɪ ku ła ʔané ku hɪlchu de ku nílí sɪ kułá hel naltáá hétél Xa dɪ.

Sine k'et'á hadí,. Ku ła nílí dé Gahcho kué ts'í ku thela sɪ bét'á nezɔ hailé t'a ku ʔéłkałı sɪ ʔáłnɪ.

Ku ła nílí de hɪłı yaghé ts'én ku sɪ natsér cho hailé Gahcho kué hué nadé sɪ t'a begès nílí sɪ.Ku hadzıl dé tt'ı bórłɔ dé hué sɪ ʔaké badı wélarch'á chu nı k'é dalar ch'á.Gah cho kué ts'í ku hádıl nɔdher de Lake N11 sɪ ye ku hédıl. T'ánéłt'é ku hadzıl sɪ Lake N11 ku daghé ʔané gharé ku hadzıl dés ts'álɔzé badı gharé nake xaiyé ɔanéłt'u hané xa. Nı nazás ch'á t'á ku kɪłı Lake N11 ts'én.ʔásié yazı ʔedɔ ʔané hɪłt'ath chólé.Ku het'él sɪ bet'á hunılá hailé t'á hué Arctic grayling sɪ t'a Lake N11 nade sɪ.Ku ła dé hué kázel xa bá nezɔ ʔané ʔat'é dırı bet'a hué dek'aɔɔ ʔané hailé.Lake N11 ts'í ku hɪlchu dé ku nílí sɪ yazé ʔedɔ ʔané hɔłt'ath chólé hué sɪ we lar chu nı k'é ʔané ch'á badı.

Ku t'at'u nílí sɪ borełı cho hailé Kırk lake gha nılí sɪ begħa thené dets'al ʔazé ʔéłkałı sɪ ʔazı nechılé ʔaet'é,

Ku ła hét'él le dé

T'ánéłt'é ku kɪłı Gahcho kué ts'í lá hunıdhı ts'ı nɔł'é ts'én sɪ naı ku hulé ʔané xa 25% ku snı. Gahcho kué yaghé hué Arctic grayling nadé sɪ bát'é hıalé t'a be gès nílí sɪ nare t'áhunt'é sɪ gharé hadı.xaiyé ɔanéłt'u hadılé.t'ó k'é be gès nílí hɔłı.ʔásié húnılá hadé t'á sɪ gharé hué Arctic grayling t'a des k'é nadé sɪ tth'ı t'a bé gès nílí sɪ ts'ékaı bebá sehulyé xa t'ó gháláda Dé hɪłı tth'ı t'ó Arctic grayling begès nílí hel badı ła ʔénɔł'é ts'én.

Gháláda ko lá ɔaréka dé hɪłı Gahcho kué ku nılí yaghé ts'én ɫalé xa ɫɔkaɔædhél xaiyé ts'én nı da ts'ı ku sɪ Gahcho kué yénatł'ı tth'ı ku deyedzıl Lake N11 Gahcho kué ye.Ku ła hılchu hailé ku hadı gharé Lake N11 ku ɫalé já bet'á hunılá ch'á.

Ku thela sɪ dés tsálɔzé ɔalı sɪ Laké N11. Nɔná ts'én ɫasɔıghı nené ku deyénatł'ı xá thené dé kubeyé nádzıl lé dé Lake N11 ts'ı ku. Lake N11 ts'ı ku Gahcho hué yedıl de bet'aé déts'élɔzé ku nılí sɪ ɫalé ʔané lake N11 ts'ı ku kɪłı sɪ ʔats'édı.ʔésát'é hailé t'á hué nadé sɪ désyá chu dés dgħaé nadezı hué t'ánéłt'é sɪ dék'aɔɔ ʔané hailé.

Gahcho kué t'a ku yaghé nılí sɪ ku t'at'u nılí nı ʔedɔ ʔané xat'é gháláda t'á tth'ı lá ɔaréka dé.ʔédɔ ʔajá dé hɔłt'adhé hailé.Ke yaghé hué nadé sɪ bát'élé.Arctic

grayling hué sı beba sehulyé ku t'át'u ku hétł'él k'j̄zı bégës nilé xá ku t'at'u nilı k'ıj̄zı.

Ku t'a k̄l̄ı sı lá ɖarék̄a dé Laké 410 ts'én ku nilı gahcho kué ghaláda t'á. Lake 410 sı ku beyénadıl dé bet'a hunılá chó hailé humıdh̄en.

Ku t'a kudá thela déts̄l̄azé nilı ɖarél yé

Dyké halé xá Gahcho kué ku yé tthéluzé ghaláda humıdheré ku beyétł'ı ch'á.Dı bet'a t'át'u ku nilı sı t'a ku thela Gahcho kué ts'én nıdhıl ʔáts'édı.Bet'a nai ku ye ku ıa ʔané tth'ı nok'é ku ıaj̄lé hıl bet'a hú t'at'u nádé sı ʔed̄ ʔané,ku daghé sı hué nannábı beba huka halé tth'ı hué k̄ł̄ʔás já tth'ı t'a hué xaiyé nadé hası.T'a hué nádá sı ʔats'édı.

Dests̄l̄azé nailı sı ku t'at'é t'a kenadé suená dé hadı

Gahcho kué ts'ı ku hadzıl Laké N11 ts'én sı dırı ku Lake N11 ye ku sane hailé tth'ı ta nai ku thela sı chu.Tátthé ku hadı sı ku k'alé hel tth'ı ku ıaj̄lé dé hatł'és hel xa. Hajá dé dırı ku sı t'á ku seɖdh̄en ts'étł'ı ʔalyé xá ku déłk'al najá dé k'anı t'á déyédıl xá.

Lá k'é n̄onıt'á kué halé chu lá ghaláda dé ku t'a k̄l̄ı ʔed̄ ʔané xa.Bet'a sats̄an ts'ı ku ye ʔané.Ła hailé ku nıyághé ts'ı tthé kué sı badı ku nilı katł'ı ch'á.ʔerıtł'ıs sats̄an ts'ı kuyé nez̄ hılé dé gharé sats̄an ts'ı nai t'a yazı nátsér ʔané hulı bet'a hunılá hailé t'ası aluminum,cadmıum,tth'ı copper hulı ʔajá dé béch'ónejer dé t'a ke nadé sı bá badı ʔat'é tth'ı ku dené yed̄a hasát'é hılé chu hadı.

Lá k'e ʔénoh̄t'é dé Gahcho kué ts'ı ku nilı sı yé ʔásié bet'a neyé sı nátsér lane xá ghaláda bat'a t'é.D̄ ı De Beers dágharé yenerj̄nılé t'anełt̄é ʔásié betnıé bet'a ʔásié neyé k'órélyaj̄ı lé 2011 humıdher dé daghré yek'ónéłtá xá.kéh dlaré ku ıa ʔané dé t'at'ú dek'áz̄ ʔané xası ts'én senályé k'ónét'á hoʔa. Begharé ghaláda xa.

Thá ts'én kuyaghé dés ts̄l̄azé t'á kenadé sı ʔásié hadı

Gahcho kué ye ku nadz̄l tł'adé ku t'at'u nilı sı hanadé xa t'atthé t'át'é nık'ıj̄zı.Ku ʔeł̄tł'é hailé tth'ı ʔásié beyé ıa neyé xónı.Ku k̄adz̄l t'aghé dé ku t'anełt̄é nı ʔazé ʔané xá dykes nánéyá chu dé lá betthé sı. Ku ıa nilı sı 6% ku hát'é.T'át'á t'é sı nı nechá dené yéłtsı sı ts'ı ku k̄aj̄ł Gahcho kué ts'én.

Ku ʔaké badı xá Gahcho kué .Gahcho kué ts'ı ku hétł'él Laké N11 ts'én tth'ı t'á dés ts̄l̄azé nilı sı chu ke ʔéłk̄aʔá. Ku t'álx̄a ʔásié t'a ts̄dh̄ı kó hadé xa hajá dé kwé dené sélyé haʔa.

ʔała tsambá bet'á hunılá

Thá ts'én ʔała,déné ch'aníé chu tsambá hałé sı bet'á hunılá

Lá chu tsambá hałé

Lona xaiyé ku ts'ı ʔedzá nené k'é tsambá hałé tthéluzé gháláda,kuꝥ haga,tthéluzé sél'ı dené ghá nani yu naghé ts'én,ʔásié lenályı,nánık'é tth'ı ʔásié t'á Dené ts'edi hat'ı t'á tsambá ła hałé xá tthéluzé ghanáts'édé chu tsambá tthé kónéka hıłı t'á.

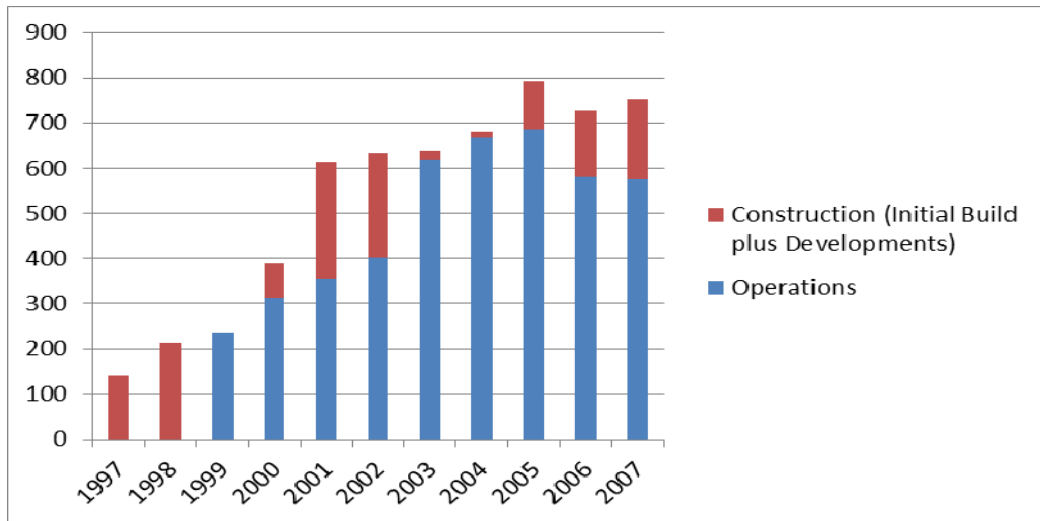
ʔédzá nené k'e yaghé Dené lá k'é nadé sı łałé ʔajá snı 14% ku 1999kuhadı tth'ı 5% ʔajá 2005 ts'ı 2007 ts'én.Degaíyé marı zá 2010 Dené la k'é nadé sı yudághé nája 7.3% ts'én ʔało daghárılé snı Dené ła lá k'é nadé hılé Canaadá k'é yaghé lá dené ghálána hałı sı gharé hadı.

Hayórlá dathela sı t'á tsambá ké béhéł nadher ʔat'é. Dené t'á lá k'é ghálána sı tsambá deltsı kóna linıl ła xaiyé dı k'ékóna limıl ła kué tsambá hałé já.

Ts'ékıu chu denéyu sı ʔéłk'ızı lá ké gháláda k'anı thá choilé ts'ı hadı.Lá k'é dené nadé sı denéyu chu ts'ékıú yaghé najá nılé 9% ku snı 1989 ku ʔo 3% ku 2009. Dené lá k'e nadé sı 68%-65% denéyu chu ts'ekuı ʔats'édi.

Tthéluzé gha nats'édé hunıdher ts'ı Dené sılıné harélʔa sı ʔedzá nené nadé sı tthéluzé k'e t'á gháláda k'edınoná Dené ku Dené sılıné ts'ı dené.

Dené Sólíné ts'í Dené tthéluzé ghálaná ʔedz4 nené k'eyaghé 1997 ts'í 2007

De Beers ʔanidhén sɪ kuꝥ hałé hunidher dé dɪnɔna ku Dené ghálaná harélyɔ dzɪ gháladá ʔaké lá nedhé hunidher dé k'ek'ánóná ts'én ɪɔkóná Dené ghálaná t'atthé xaiyé lá hunidhɪ sɪ ʔeyer ts'ɪ kɔnɔná ts'én ɪɔdɪʔɔna naké Dené ghálaná xá ʔɪagheʔadhél xaiyé ts'én la k'é nadé. ʔedz4 nené s'ɪ Dené ts'ɪ Dené ghádáláná hadí. Tthéluzé naní gharé hat'é tth'ɪ tsambá 'é t'áníłthá hoꝥa ts'én.

Bet'á gháladá yué

Dırı lá hunidhɪ sɪ yuʔané t'a tsambá k'é ttheluzé hólá sɪ lá horíłʔa dé naní t'á ʔéyer ghálaná nɪ sɪ deʔanɪłthá lá ghálaná sólaghé ʔadhél xaiyé ts'én halu.

Dırı lá bet'á Dené ɪɔ deʔɪ nené ts'én dɪdél hadí hılé. T'áłgha naní Dené tsambá k'é lá dené sɪ t'á tsambá k'é gháladá d̥arékɔ dé ɪɔ nené ts'én dıghá xónı ʔedz4 nené tsambá k'é hoꝥa sɪ ʔáts'édı

ʔásié dáʔłłkí ʔát'í

Deʔɪ ʔédz4 nené ʔásié naní sɪ dekɪ ʔat'é hél tth'ɪ dırı lá hałé hunidher dé bet'á ʔałɔ dáʔaʔı ʔásié dekɪ ʔané gónı Dené yeghɔ nanıdé ʔat'é, Kɔłkɪ hané hailé dırı lá t'á.Łona xaiyé ku ts'ɪ sɪ tsambá k'é gháladá hulı ʔałɔ ʔásié dékí ʔajaılé ʔedz4 nené k'e yaghé yunaghé ʔásié hadí gharé hadí.

T'á dené thené ʔásié hólʔa sɪ ɪɔ nare

ʔedz4 nené k'e yaghé ʔédz4 nené t'á dené thené ʔásié hólʔa gháladá bet'ɪ hólá sɪ ʔałɔ ʔɪaghe tsambá k'enɔnıt'ɔ dé dagharé lá ɪɔ dé behél nadher haduwé hılé de

hat'é hulé dé Dené ła lá k'é nadé dé tsambá ła k'ólthí xa.Łoná nené ku ts'í ȷa ȷedzá nené ghaláda k'e nŋilá ku t'a ȷeyilé dené la k'ódhé hunithí dé bebá haȷa hél yets'éní lá godhé hunidhí xá. Ghaláda nezȷ ȷat'é bet'á lá ȷélk'éch'á ła hél dené lá henoréní sȷ-utth'í dȷ ts'én hádher sȷ tsamba k'é ła hólȷ hél lá ła ȷaja.

Government ts'í tsambá

Dirí lá bet'á ȷedzá nené k'eyaghé tsambá ła hél tth'í Government yét'órélthí-u tth'í t'a begȷa tax naní dené chu.Kuȷ hałé gȷa nats'édé ȷaja dé t'ánél't'é tax naní ȷedzá nené hólȷ ts'í \$19,3 límíȷȷ ȷeyer ts'í xaiȷé kánél't'ú \$9.6 límíȷȷ xaiȷé k'ánél't'ú.T'ánél't'é tsambá hałé sȷ \$3.4 límíȷȷ hát'é hulé dé \$1.7 límíȷȷ xaiȷé kánél't'ú.

Lá nedhé hunidher tsambá ła hałé duwé dirí tsambá k'é hoʔa \$792 límíȷȷ tth'í dené t'ált'é héłtsí hasí \$72 límíȷȷ ȷa ȷedzá nené k'e.Dirí tax naní sȷ ts'í tsambá \$4.8 límíȷȷ hałȷ dirí ȷa ȷedzá nené k'eyaghé ts'í hólȷ lá ła ȷélk'éch'á ghaláda dályá sȷ.

Łá Dené horélȷa chu hayorȷla ȷała ghaláda

Haréȷȷ ȷásié net'í gharé Dené ła sȷ lá hunidher de bét'a Dené chu hayorȷla t'át'u ȷała ghaláda ȷedȷ ȷené.Dené ȷȷ ȷała nadé-u ȷélts'érádí ȷásié horenȷlé dé tth'í ȷaȷae ȷaké nezȷ hoʔa nȷ tsȷhádhi gonȷ ȷa.Dené t'at'u hayorȷla k'e ya nadé sȷ chu.

ȷéȷȷ gharé Dené lá k'é ghaláná nake dzíráká Dené lá ts'í nánádíl ȷalyá bet'á lá Dené kuȷ t'at'u nadher nílé sȷ ȷedȷ ȷanéch'á.Nake dzíráká kánél't'í lá Dené ghaláná tth'í nake dzíráká ts'en t'arél'dá dené sȷhné dé t'a bekuȷ sȷ ts'én nadá.Hát'u lá k'é nat'édé nílé 1998 tsambá ké gȷa nats'édé sȷ.Government sȷ dené lá-u dené t'at'u nadé sȷ horȷkér gharé nezȷ dené lá t'a tsambá déłtsí hel tth'í ta't'u nákarél'í nílé sȷ ȷaȷ hat'é t'áłnȷ sínálzé,hué karélȷ-u t'á tsambá dełtsȷ sȷ yet'át'ȷ.dirí lá dené chu hané xáduwé hulé.

ȷake bek'netá gharé ła dené horélȷa hayorȷla dené nadé sȷ ;áké nezȷ tsambá helé hél naní t'a dené ȷała nadé sȷ ȷedȷ ȷájailé .T'a nalze dené dȷł sȷ hulí ȷaké benȷ t'á hená tth'í nalze hulí hanȷnȷ choílé ku t'a lá k'é nadherílé sȷ t'a nakáréȷȷ t'a hená. T'a tsambá k'é ghalánailé sȷ tth'í ȷerit'ís kuȷ nadher xa bahazȷ,beyatȷ tth'í honél'tén.Tthéluzé k'e ghánáts'édé sȷ tth'í hát'u dené ts'enȷ haduwé hulé.

Hayȷla dené nadé sȷ benonetá nílé sȷ gharé nezȷ dené nadé dirí lá honȷdher dé hulí dené nade sȷ bát'é cho hailé snȷ.

Nezɔ ɔalá nats'édé dé hayoꝥla dalá sí beraká.

Nezɔ ɔalá nats'édé de naní dené ɔásié bek'aꝥónéłɔɔlé naní hat'é hílé ɔásié hánɔnɔ
bets'ílé hél ɔeyí t'á dené łá yghánanídé t'a hayoꝥla de thela sí ȝá Canada nené.

ʔedzá nené tthéluzé ghá nats'é dé bet'á Dené yet'orłthther hayoꝥla dalá haréłȝ
ɔelénéłt'é-u tsambá halı.T'á hél gháláda sí hayoꝥla k'ayaghé sí tł'át'é ɔá dené
behél nádherilé ledé dırı lá ts'ók'ath gháláda

Hasé hunıdhén t'á dené yet'orłthther sí dırı dené ɔerıtł'ís kuę nát'é hílé.

Tthe halyé ghá nats'é ɔajá ts'ı Dené nezɔ nadé ɔajá tth'ı naní dené lá hułá
haduwé sí bets'edı.dené la nezɔ hułá haduwé sí dırı dené daghré ɔerıtł'ís kuę
lathédel le chu .ʔedza nené tsambá halé hunıdher ts'ı dené łá lá k'óréłȝ choílé
hulı tth'ı ɔerıtł'ís kuę daghré naıdher le hulı yét'órélthı xá. Dené hayoꝥla
danechíle thela sí hulı lá bets'ı hel t'át'ú dené ɔéskunét'ı nı le sí káth ɔajá tsambá
halé ts'ı.

Badí hél nánét'í

Hárelýo ghaladá ghá zerit'ís dené t'ályá dé lá hunidhí kué halé dé hárelýo zásié t'á bet'á hunilá sí hadi k'é ghaladá t'at'u sugá sí ts'én k'et'a ts'én zalk'é nánét'í.

Lá hunidher dé nánét'í gharé dírí lá k'é non'tá sí zaké nezó halé xá zásié tsjdhí hel ghaladá xa sehulyá sí gharé hoza zálné. Yati nedhé gharé tth'í kué haggá hel zerit'ís nedhé lá rek'kéch'á hel ghaladá s gharé zát'é. Zaké zásié hadi zalk'é lá k'é hoza benanetá zat'é.

Sugajthá beráka nanet'í k'é ghaladá ku zaké badi tsjdhí dé dírí lá hoza bet'á tth'í zaké zerit'ís gharé ghaladá dé tth'í t'at'u ku nezólé dé bek'órégá xa hadi.

Hárelýo zásié hadi t'ák'é ghaladá hsi zásié hadi hunidhí t'á tsambá k'é ní sí chu bezasí tth'í zaké ku hadi t'a zásié keyaghé nade sí chu t'á danyé. Dírí k'e ghaladá hunidher dé dené lá zásié tsjdhí ch'á hél ghaladá sí behel zeyilé dené behel nadher hát'é. Ku he ghaladá t'a hadi hasi ku nll,ku t'at'é sí, ket'aghé, tth'í t'at'í keyaghé guh zázé zélk'éch'á nadé lué, lué t'a nádaí sí-u (**AEMP**) ghaladá zásié hadi bek'óneta.

Hárelýo zásié hadi hunidher sí t'atthé lá hunidher bet'aghé sugajthá huza dé nai hoh zásié hadi hel ghaladá sí nai zedó zané xa. Lá k'é nare ku dathela sí zaké badi hel t'a ku zané kílí sí t'anjthá badi sí lá dárék ts'én hadi.

Hárelýo zásié hadi hel benoneta sí ts'í zerit'ís halé sí t'á dené behel nadher sí Mackenzie Valley Land and Water Board k'é delth'í sí yené'í gharé lá halé hadé zeyilé dené sí bétel natí zásié hadi gha natí kanelt'u.